

ANSER

Skånes Ornitologiska Förening
nr 1 2024

- Andrikt
- Merlin • Malmöminne
- Indrin • Sevärt • Åldersrekord

ANSER årgång 63

ANSER är Skånes Ornitologiska Förenings tidskrift, som kommer ut fyra gånger om året – i mars, juni, september och december. Datum för manusstopp är 15 januari, 15 april, 15 juli och 15 oktober. Upplaga: 2 150 ex.

Tryck: Exakta Print AB, Malmö 2024.
ANSER trycks på FSC-certifierat papper.
ISSN: 0347-9595

Skånes Ornitologiska Förening (SkOF) är en regionalförening av BirdLife Sverige.

Avgiften för medlemskap är 270 kronor/år (100 kr för ungdomar t.o.m. året man fyller 25).

Familjemedlemskap kostar 30 kr/år.

Du blir medlem genom att fylla i blanketten på <https://skof.se/bli-medlem/>.

Som medlem stöder du fågelskydd och fågelforskning i Skåne, får du tidskriften ANSER och kan ta del av föreningens aktiviteter, föredrag, bildvisningar m.m. Du får också rabatt på övernattningsplatser på Falsterbo Fågelstation.

Skånes Ornitologiska Förening

(medlemsfrågor & adressändringar)

Falsterbo fyr, Fyrvägen 35, 239 40 Falsterbo

skofmail@gmail.com
www.skof.se

Telefon: 0736 25 42 56

Organisationsnummer: 845000-8399

Redaktionen för ANSER

P-G Bentz

(teknisk redaktör)

Kenneth Bengtsson

Mikael Arinder

Arne Ohlsson

Richard Ottvall

Ulin Bengtsson
2024

Utveckling kräver förändring

För tre år sen stod jag inför ett svårt beslut. SkOFs dåvarande ordförande P-M. Åhrén hade fått en tragisk och hemsk diagnos som tvingade honom att avgå som ordförande. SkOF behövde en ny ordförande och jag fick frågan om jag kunde tänka mig att ställa upp. Först tackade jag nej. Mitt liv som forskare var redan krävande, var skulle jag hitta tillräckligt med tid för att vara ordförande? Dessutom tyckte jag att SkOFs ordförande ska ha svenska som modersmål. Lestandet efter en kandidat fortsatte. Det kändes som SkOF var som ett stort fartyg som drev på havet utan kapten. Motorn var kraftfull, mycket fungerade väl, men kursen var lite oklar. SkOF behövde en ny styrman, en ny ordförande som hjälpte till att sätta fartyget på kurs igen. Vi letade vidare, men ingen lämplig kandidat hittades. Jag började fundera igen. Skulle jag kunna hjälpa SkOF att komma på kurs igen och bli ordförande? Skulle jag ha tillräckligt med tid för detta ansvarfulla uppdrag? Det var ett svårt beslut och jag funderade länge om jag kunde leva upp till den höga standard som SkOF har och förtjänar. Efter noggranna funderingar bestämde jag mig att det var värt ett försök. Jag hade många idéer och var full av energi. Årsmötet 2021 gav mig förtroendet att bli ordförande.

Nu har tre år passerat. Först och främst: Jag har inte ångrat mig att jag ställde upp! Tvärtom. De senaste tre åren har varit mycket givande och lärorika. Jag har lärt mig otroligt mycket i så många olika ämnen. Jag har fått lära känna många trevliga människor och haft många trevliga möten. Det var en spännande tid med moderniseringar, anpassningar och professionalisering, men samtidigt en fortsättning av de starka och värdefulla traditioner som finns. Många otroligt duktiga personer har gjort detta möjligt och jag tackar alla som har jobbat så för-

tjänstfullt för SkOF under mitt ordförandeskap. Jag tror också att mina idéer och min energi har bidragit lite till att SkOF kom på kurs igen.

Men tiden som ordförande har också varit mycket krävande. Det tog mycket tid och energi, ibland för mycket och det har varit svårt att kombinera ordförandeskapet med arbetet som forskare och med inventeringar och skyddsarbete för berguvar. Jag kände att min energi inte räckte till för att fortsätta på samma sätt. Därför stod jag inför ett svårt beslut igen. Kan jag ställa upp som ordförande igen 2024 eller är det dags att trappa ner? Jag funderade länge, precis som jag gjorde för tre år sen.

Jag kom till slutsatsen att det är dags att lyssna på min kropp och att jag behöver mer tid för återhämtning. Att jag inte kan fortsätta lägga samma tid och energi på SkOF som jag har gjort de senaste åren. Och min natur, kanske är det mina tyska gener, tillåter mig inte att göra "halva jobbet". Därför kommer jag inte att ställa upp som ordförande igen. Jag är övertygad om att tiden är rätt för att lämna över ordförandeskapet till någon annan. Någon med nya idéer och ny energi som kan ge nya impulser. Jag stannar kvar i styrelsen och kommer att stödja SkOF och den nya ordföranden framöver. Dessutom hoppas jag att kunna lägga mer tid på berguvsskyddsarbete och att hitta tid för vanlig fågelskådning, något som jag sällan hunnit med de senaste åren.

Även om jag har inte lyckats med allt som jag hade planerat när jag tog över som ordförande 2021 och även om det finns saker som inte gått bra är jag sammantaget nöjd med var SkOF står idag och med inriktningen som SkOF har nu. Jag hoppas att ni tycker på samma sätt och inte ångrar er för att ha gett mig uppdraget. Jag tackar för tiden som ordförande. Det var en krävande, men härlig upplevelse.

Arne Hegemann – Ordförande

Innehåll

Smågnagare – Se upp!

Ryttlande jägare

Arne Ohlsson 3

Femtiofyra års andfågelräkningar

Finjasjön noga inventerad

Thomas Johnsson 8

Digital identifiering

Gratis mobilappar recenseras

Mikael Arinder 19

Eremiter på vift

Häftig kategori E-art på besök

Mikael Arinder 23

Svarthakad fokusart

Art eller underart?

Kenneth Bengtsson 26

Tofsprydd malmösymbol

Ett minne blott

Arne Ohlsson 29

Trädgårdsträdkrypare eller ...?

Att skilja lika arter åt

Mikael Arinder 34

Sen ankomst

Nödvändigt eller fasansfullt – beror på ...

Ulrik Alm 36

DESSUTOM

Läsvärt 40

Sevärt 46

Notiser 48

Mini-Anser 54

Fågelkonstnären 58

Program 64

Upprop 66

Referat 68

Styrligt 69

Personligt 70

Falsterbo Fågelstation 72

Omslagets framsida: Tornfalk. Foto: Mikael Arinder.

Akvareller (Skata & kungsfiskare): Måns Bergendal.

Omslagets baksida: Alförräddare. Skanörs hamn,
25 januari 2024. Foto: Lars-Olof Landgren.

I *Anser* 2023:4 visade vi en del av vinge och bröst hos ung taltrast.

Extrem närbild: Vem tillhör dessa fjädrar?
Svaret får du i nästa nummer av *Anser*.

Med skärpan blick för små gnagare och stora holkar

Ofta ryttlande och spanande i öppna marker är tornfalken lätt att se. Den försmår inte vårt människopräglade landskap.

Arne Ohlsson

Tornfalken är en av de mer sedda rovfågarna hos oss. I varje fall finns ganska ofta möjligheten att få en glimt av den, och så inte minst för trafikanter längs vårt omfattande vägnät. Där kan man se den ryttla över vägkanter och åkermarker. Hur många vägfärdande som verkligen lägger märke till den är kanske en annan historia. Med stjärten nästan som en solfjäder och vingarna ivrigt flaxande spanar den på en punkt med en blick som är mycket bättre än vår. Huvudet håller den stilla. Det är energikrävande och tröttande men uppenbarligen givande. Kan det finnas en åkersork eller annan smågnagare där nere i vägkantens gräs och bland de blomväxter som vi inte huggit ner? Eller ute på ången som är åtminstone en aning mer naturlig?

Kan tornfalken se UV-ljus från sorkarnas urin i gräset? Det har man kunnat läsa om många gånger, såväl i fackböcker som i dagspress. Nog vore det spännande att avslöja om tornfalkars sökande efter mat underlättades av att de kan se något som våra människoögon är helt blinda för. I *Fågelliv – inblickar i 30 nordiska fågelarters*

levnadsätt (ellerströms) från 2007 redogör Staffan Ulfstrand ingående för den forskning i Finland som ledde fram till att så är fallet. Men, detta har senare vederlagts, bland annat genom undersökningar av ögonen hos tornfalkarna. Forskningsresultaten misstolkades och övertolkades, men fick dessvärre allmän spridning. När ett påstående, även ett forskningsresultat, som är fel blivit vida spritt etablerar det sig lätt, alltför lätt, som en "sanning". Fallet med tornfalken som högst ovetande huvudaktör är ett av de mera kända exemplen på villfarelser som inte får fortsätta att spridas, och ska dementeras med tydlighet. Det har vi gjort också i *Anser* 2013. Att rätta till får dock inte alltid samma genomslag i media. I stort kan fallet ses som en illustration till ett vanligt fenomen i dagens mediavärld.

Tornfalkens ögon är, som sagt, betydligt skarpare seende än våra ögon. Kanske visar sig smågnagaren ett kort ögonblick under den ryttlande och spanande falken.

Ung tornfalk på boholken.
Foto: Lars Åke Friberg.

Ryttlande ungfågel. Foto: John Larsen.

Den befinner sig då ofta på runt 20 meters höjd och når ner till marken på några få sekunder. Kanske var där bara en liten rörelse bland grässtråna. Då är det lönt att vara koncentrerad. Ibland är det lämpligt att sänka spaningspunkten och då kan det vara från 10–12 meter slaget sätts in. Fyra, fem, kanske sex smågnagare behövs dagligen. När sorken fångas innesluts den i falkklon och dödas med näbben. Klogreppet har verkligen kraft, det vet alla som känt det i handen.

Det är lätt att hjälpa tornfalken vid häckningen. Den anammar nämligen gärna en holk av rätt dimensioner, med stor ingång. Kanske har någon förundrats över placering av holkar i stora fackverksstolpar ute i öppet landskap. Men de har sina fördelar. På de odlade fälten finns chans till god smågnagarjakt och det är osannolikt att skogsmårdar och obehöriga människor klättrar upp i stolparna. Samma fördel

kan uppnås om holken placeras på en laddvägg. Ibland ser man tornfalksholkar på baksidan av vägskyltar men där bör de inte sitta. Ungarnas första flygturer slutar alltför ofta fatalt i kollision med någon passerande bil. En annan och god möjlighet kan kyrktorn erbjuda, om bara falkarna kan komma in och där finna ett lämpligt utrymme. Ett lysande exempel på detta kunde vi följa i Mikael KristerSSons finstämda film *Falkens öga* från 1998 där scenen var Skanörs vita 1200-talskyrka. I en helt annorlunda film spelar en tornfalksunge en av huvudrollerna som tröst åt en pojke. Det är i *Kes – falken* av Ken Loach från 1969, det mörka, socialrealistiska dramat om en familj drabbad av den brittiska gruvindustrins undergång. (Filmtiteln anspelar på *kestrel*, artens engelska namn som har franskt ursprung).

Nog är ett kyrktorn som i *Falkens öga*, och inte minst så i skånska trappgavels-

kyrkor, så mycket värdefullare om en tornfalksfamilj kan husera där. Är inte själva tornet lämpligt hade en insats mycket väl kunnat göras genom att kyrkoansvariga tänkt till och arrangerat uppsättning av holkar i eller på kyrkorna som är rikligt utspridda i landskapet. Någon gång har tornfalken rentav kallats kyrkofalk. Låt den få chansen att göra skäl för detta!

Bosättning inne i en lada eller förrådsbyggnad kan fungera väl, så länge fåglarna är ostörda även om de är relativt oskygga. "I dammkammaren, som inte längre är i bruk [...] har falkarna en rymlig enrummare på två kvadratmeter med en torr bädd av gamla spannmålsrester. Ett par döda sorkar ligger i ett hörn, och några blågrå spybollar bildar en krans runt gropan där honan legat och ruvat. Strax innanför öppningen står tornfalkshonan vänd mot mig. De fyra veckogamla ungarna är tätt ihopkurade mot hennes värmande bröstdu.

Ungarna blundar, och snart sluter även honan ögonlocken". Så fint skildrar Patrik Olofsson i *Kroknäbbarnas tid – möten med Sveriges rovfåglar* (Sveriges Ornitologiska Förening, 2011) en häckning på en bondgård i Kristianstadstrakten.

Tornfalksholkar bör placeras med omsorg. Det finns ingen anledning att sätta upp dem intill en äng där vadare kämpar för att lyckas med häckningen. Vi har berövat de flesta vadare de blöta ängar de behöver. Deras ungar är naturligtvis lätta byten för ett tornfalkspar och en holk på en olämplig plats skapar en beklaglig konflikt med en inhemsk predator som vi inte ska göra oss skyldiga till.

Före holkarnas tid torde stora håligheter i träd ha använts och då liksom nu även begagnade fågelbon, inte minst kråkbön.

Tornfalken är en bättre fågeljägare än man kanske tror. Visserligen visar underökningar av maginnehållet en stor pre-

Tornfalkungar – snart flygfärdiga. Foto: Hans Cronert.

Tornfalkhona med nyfångad sork. Foto: John Larsen.

ferens för smågnagare och större insekter, såsom vårtbitare och skalbaggar och även grodor. Exempelvis, en undersökning av tornfalkars maginnehåll i Tyskland i början på 1900-talet gav bara 13 fall med rester av småfåglar utav 362 undersökta magar. Men om det behövs kan mindre fåglar duga som byten. En isande kall vinterdag i mitten på 1980-talet blev jag vittne till hur en tornfalk, en hanne som jag minns det, slog en koltrast mitt inne i ett höghusområde i Malmö. Människor gick förbi på bara någon meters håll, men den hungriga falken plockade sitt byte i snön och åt sig till synes mätt. Sedan lyfte den aningen tungt mot närmaste träd. Bistra vintrar kan gå hårt åt de tornfalkar som valt att stanna och det gör ungefär en tredjedel av de skånska individerna. Några har blivit patienter hos Fågelskydd Spillepeng i ut-hungrat tillstånd. Utbrett snötäcke, i värsta fall med skare, innebär en riktigt svår ut-

maning men större chans för smågnagarna att klara sig ytterligare en tid. Norr om Skåne är tornfalken normalt flyttfågel till den europeiska kontinenten. Den återvänder tidigt, när våren ännu trevar sig fram i gryningar och dagar, skymningar och nätter av längtan. Så kan parningsleken börja i vårlig vind.

En höstdag långt senare ryttlar en tornfalk flitigt över hästarnas äng norr om naturreservatet Linnebjerg när en sparvhök kommer flygande och sätter kurs på tornfalken. Hur ska detta gå? Den gör utfall men när den är riktigt nära vänder sig tornfalken om med utsträckta klor mot höken som snabbt viker undan och fortsätter sin flygning in i ädellövskogen där bofinkar och talgoxar börja varna. Tornfalken behövde bara avbryta sitt ryttlande ett par sekunder. Å andra sidan kan den själv bli byte för i första hand den kraftfulla duvhöken.

Ruggande tornfalkhane. Foto: John Larsen.

Tornfalken har ett vidsträckt utbredningsområde. Från Irland och Pyreneiska halvön i väster till Stilla Havet i öster, från Lappland till Nordafrika. I Belgien är den nationalfågel. Och den finns ända ut på öar som Kanarieöarna och Kap Verde. På bergiga Madeira ryttnar och spanar den över terrassodlingarna på utkik inte minst efter madeiramurödlan, öns endemiska reptil som är lagom stor att gripa. Det beräknas att tornfalken är Europas vanligaste rovfågel.

Hela Sverige har tornfalkar, men den föredrar starkt övervägande öppna marker. Den norrländska skogen måste vara uppbruten om den ska trivas. Det går bra för vår nutida population men den drabbades liksom alla andra predatorer hårt av okunnighetens rovdjurshat. 1808 års jaktstadga uppmanade till att "utrota Rof- och Skade-djur" och där ingick den. Men några skribenter framförde redan under

det sena 1800-talet att tornfalken inte var "värst" och att den borde skonas. Det finns också gamla berättelser om hur tornfalkar hölls som trevliga burfåglar, mest i Tyskland, för sällskaps skull. När synen på predatorer långsamt blev bättre kom biocideländet på 1960- och 1970-talen. Men nu kan vi, som sagt, glädjas åt dess elegans allt som oftast. Totalfredning gäller sedan 1957.

Arne Ohlsson
arneohlsson51@gmail.com

Kommentar:

Någon gång används ordet hovra (från engelskans *hover*) i stället för ryttna, men på svenska har hovra den egentliga betydelsen att en helikopter står stilla i luften.

Författaren

Andfågelräkningar i Finjasjön under perioden 1970–2023

Göingebygdens Biologiska Förening har inventerat andfåglar i Finjasjön sedan 1970 samt i två näraliggande våtmarker sedan 1995 respektive 2002.

Långa inventeringsserier ger unik kunskap om förändringar och i denna text presenteras de rön som gjorts fram till 2023.

Text & foton: Thomas Johnsson

Bakgrund

I november 1969 tar framlidne GBF:aren Jan-Eric Nilsson initiativet till den första andfågelräkningen i Finjasjön, ytterligare en räkning görs i januari 1970 och den tredje blir i september samma år. Fram till idag, september 2023, har vi genomfört hela 241 räkningar i Finjasjön – och vi kan konstatera, inte utan viss stolthet, att vi aldrig hoppat över någon planerad räkning under alla dessa 54 år! Låt vara att vi någon gång p.g.a. storm eller dimma fått senarelägga en räkning med några timmar eller en dag.

Under perioden 1970–77 genomförde vi fem till nio räkningar per år och under tiden 1978–85 blev det tre räkningar per år (januari, mars och september) för att harmonisera med internationella andfågelräkningar i bl.a. Europa och Afrika. Efter en häckfågelinventering i sjön 1985 har vi varje år utökat med ytterligare en räkning i början av maj månad; detta för att om möjligt få en uppfattning om sjöns häckfågelfauna.

Sedan Magle våtmark anlades 1995 med syftet att reducera näringsämnen (fosfor och kväve) ur det renade avloppsvattnet

från reningsverket, har vi även räknat dess andfåglar. Detsamma gäller Stoby våtmark, som anlades 2002 – och då som ett utjämningsmagasin för att ta emot stora regnmängder i östra Hässleholm (Genabäcken). Båda våtmarkerna räknas med samma intervall som i Finjasjön.

Syftet med samtliga räkningar har varit att ingå i både ett nationellt och ett internationellt projekt som övervakar fågelarternas populationsvariationer över åren men också som ett lokalt miljöövervakningsprojekt, där vi bl a kunnat följa utvecklingen i den hårt miljöbelastade Finjasjön.

Vi har ofta varit omkring tio inventerare vid varje räkning och en räkning tar i medeltal ca 2,5 timmar. Det innebär att en andfågelräkning tar totalt 25 arbetstimmar i anspråk. Har vi då genomfört 241 räkningar hittills kan vi summera en total arbetsinsats under alla dessa år om drygt 6 000 arbetade timmar! Något vi gjort med sann glädje och för att vår renings främsta uppgift är att följa, värna och skydda den biologiska mångfalden.

Finjasjön är en av Skånes största sjöar. Det är en 10,4 km² stor slättsjö i närheten av Hovdala slott, strax utanför Hässleholms centrum. Finjasjön tar emot vatten från ett område som är 24 gånger större än sjöns yta och som till cirka 10 % utgörs av jordbruksmark. Maxdjupet i sjön är ca 12 m och medeldjupet är 3,8 m. Grunda områden finns framför allt i den norra och nordvästra delen av sjön.

Sjön är nivåreglerad via en dammlucka vid avrinningen i Almaån. Regleringen görs för att sjön på sommaren ska behålla en bra normalvattennivå för bad, fiske, natur och vattenaktiviteter.

Finjasjön har under många år varit hårt belastad av föroreningar. Under 1900-talets första hälft släpptes obehandlat avloppsvatten ut i sjön. 1938 förelades dock Hässleholms kommun vid vite att sluta släppa ut orenat avloppsvatten. Ett reningsverk anlades så småningom och därefter har reningen i Hässleholms reningsverk successivt förbättrats.

Från slutet av 1970-talet fram till mitten av 1990-talet nådde siktdjupet och

Trålfiske 3 november 2015.

utbredningen av bottenvegetationen extremt låga nivåer medan algbloomingarna, främst sommartid, täckte vattenytan med en tjock blågrön, grön eller gulgrön hinna.

1974 krävde åtta föreningar med anknytning till Finjasjön en restaurering av sjön och 1983 drev GBF kampanjen

"Främja Finjasjöns Friska Framtid". Allt för att påverka våra beslutsfattare att något måste göras för att förbättra sjöns vattenkvalitet.

Redan 1980 hade kommunen tagit fram en strategi för att restaurera sjön, vilket bl.a. ledde fram till att man under perioden

Fåglar i Finjasjön 23 oktober 2015.

1984–91 utförde omfattande muddring av bottensediment i sjön till en kostnad av omkring 40 miljoner kronor. Tyvärr gav inte åtgärderna de resultat man önskade och man avbröt därför arbetet. Sedan dess har man inventerat näringstillförseln i tillrinande vattendrag. 1992 påbörjade man ett omfattande och framgångsrikt reduktionsfiske av djurplanktonätande vitfisk (cypri- nider), 1995 skapade man Magle våtmark för att reducera näringsämnen i avlopps- vattnet och sedan 2009 har man ett dämme i Almaån under sommaren. Reduktionsfis- ket pågår fortfarande och har god effekt på vattenkvaliteten men ytterligare åtgärder kommer att krävas på sikt! Den tidigare ”Finjasjögruppen” har ersatts av en ”Sjö- och vattendragsgrupp” men sjön och dess problem står alltid högt upp på agendan.

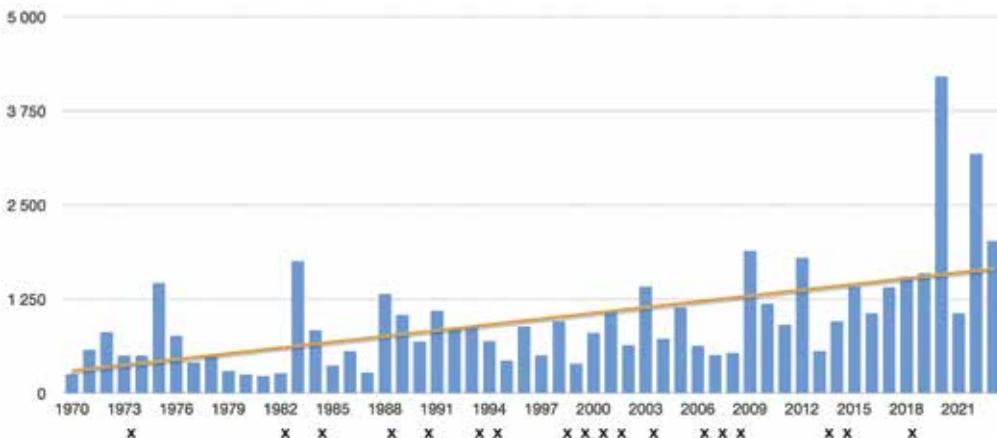
Under våren och sommaren 2023 upp- mätte man ett siktdjup i sjön på hela tre meter och rikligt med både bottenvegeta- tion och djurplankton. Det myckna regnan- det under sensommaren sköljde sannolikt ut mycket näring i sjön, vilket orsakade en sen, relativt kraftig algblooming det året (Mats Bengtsson, muntl.).

Resultat

När det gäller redovisningen av 54 års andfågelräkningar tänker jag att vi börjar med att titta på det totala antalet individer som under åren noterats vid räkningarna i januari, maj och september (Figur 1–3). Räkningarna i mars månad lämnar vi den- na gång utan kommentarer.

Vi noterar att vid samtliga månads- perioder har det totala antalet individer ökat, speciellt under januari och septem- ber (se orangea trendlinjer). Detta beror huvudsakligen på att sjöns vattenkvalitet blivit bättre, undervattenvegetationen bli- vit rikligare och att födotillgången i den näringsrika sjön är god samt – inte minst – att antalet grågäss och vitkindade gäss ökat markant sedan 2010-talet.

Att antalet övervintrande fåglar ökat i sjön beror sannolikt också på mildare vintrar och därmed färre perioder med isläggning. I januari 2020 rastade t.ex. extremt många individer i sjön: 3 991 (!). Några arter förekom i stor mängd: Sot- höna (1 500 ex), grågås (1 136 ex), gräs- and (482 ex) och vigg (472 ex). Året efter, 2021, låg isen över sjön och antalet över-

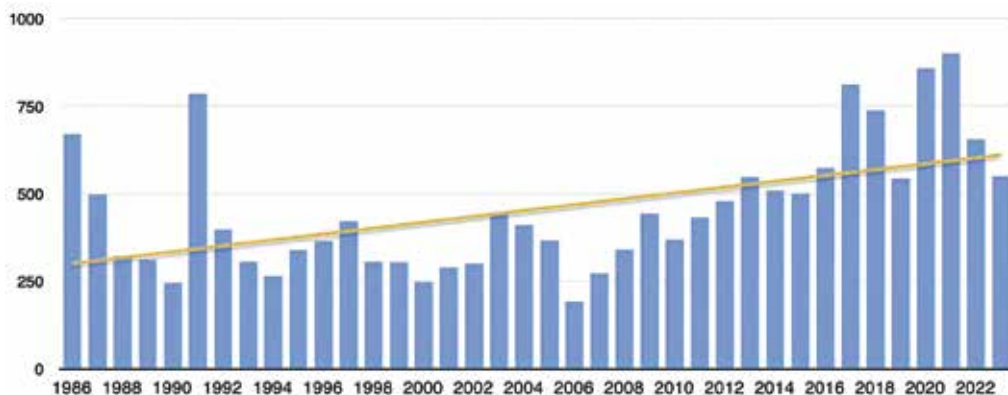

Figur 1. Totalt antal fågelindivider i Finjasjön i januari åren 1970–2023.

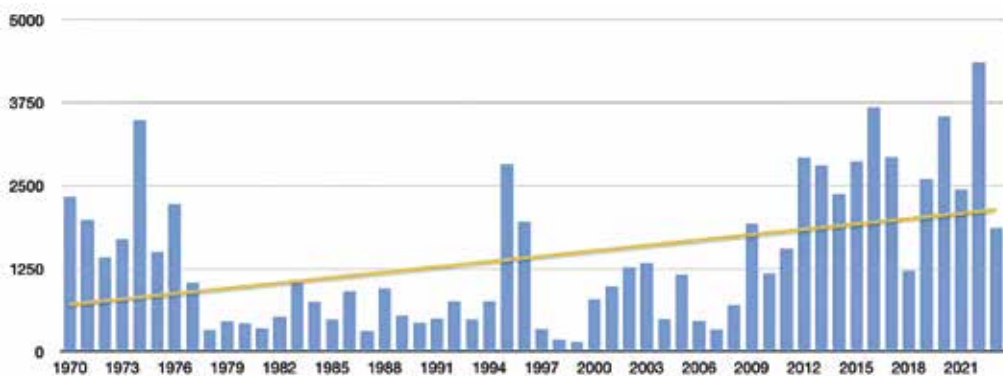
Totalt antal individer 1970–2019 (50 år): 42 088 med medeltalet 842 individer.

Totalt antal individer 2010–2019 (10 år): 12 424 med medeltalet 1242 individer.

X: islagda vattendrag (uppgifter från 1970–88 är osäkra).

Figur 2. Totalt antal fågelindivider i Finjasjön i maj åren 1986–2023.

Figur 3. Totalt antal fågelindivider i Finjasjön i september åren 1970–2023.

vintrande fåglar sjönk till ringa 446 individer, och inga sothöns noterades!

Vi har även under senare år sett att betydligt fler fåglar rastar i sjön under oktober och november än i början av hösten. I oktober 2016 räknades t.ex. över 6 000 individer i sjön i mitten av månaden, och så har det även fortsatt framgent.

Syftet med majräkningen i sjön från och med 1986 var ju att försöka få en uppfattning av vilka arter och hur många par som häckar i sjön. Till viss del har vi fått en generell bild av sjöns häckfågelbestånd under åren: Grågås, knölsvan, knipa och sothöna (de två sistnämnda efter en kraftig nedgång under slutet av 1970-talet till mitten av 1990-talet) har ökat, grågåsen

mest markant, medan skäggdopping och kricka minskat! Följande arter är sannolikt inte längre häckande i sjön: Gravand, brunand och storskrake.

Vi stannar kvar vid sjöns häckande fåglar; vid tre tillfällen har vi nämligen gjort speciella häckfågelinventeringar: 1975, 1985 och 2016. I Tabell 1 har jag artvis ställt samman resultatet av dessa inventeringar men också artvis lagt till följande från våra septemberräkningar: Totalt inräknade individer under hela perioden (1970–2023), maxantal vid ett tillfälle, antal inventeringsdagar då arten observerats och hur vi bedömer populationsutvecklingen under 30 år, lokalt och regionalt.

Tabell 1. Häckande fågelarter i Finjasjön åren 1975–2016, totalt antal individer 1970–2023 samt antal observationsdagar och beståndsutveckling.

	Häckfågel-inventering			Status	Totalt antal ind.	Max-antal dagar (år)	Antal obs-dagar av 54	Bestånds-utveckl. 30 år Finjasjön	Bestånds-utveckl. 30 år Skåne	Kommentarer
	1975 par	1985 par	2016 par		(sep)	(sep)	(sep)	1994-2023	1980-2010	
Knölsvan	5	3	12	Hs+f	1 673	117 (2016)	53	Ökning	Stabil	Har ökat både som häckande, "översomrande" och rastande i sjön. Max 212 ex 2014-10-18.
Grågås	0	1	29	Hs+f	14 937	3 677 (2022)	22	Stark	Stark ökning	Har ökat kraftigt sedan 2010-talet, ökning både som häckande, "översomrande" och rastande. Stannar vintern igenom om isläget tillåter det. Ofta den talrikaste arten i sjön numera.
Gravand	1	1	0	(Hf)+F	-	-	-	Minskning	Stark	Häckade tidigare med enstaka par, ökning dock ej årligen! Häckar inte numera
Gräsand	30	38	13	Hs+f	17 431	791 (1996)	54	Minskning	Ökning	Max 1 050 ex 2014-10-18!
Skedand	3	2	0	(Hf)	366	73 (1995)	31	Minskning	Stabil?	Osäkert om den numera häckar regelbundet!
Kricka	15	3	0	(Hs)+f	3 741	445 (1974)	50	Minskning	Minskning	Osäkert om den numera häckar regelbundet!
Årta	1	1	1	(Hf)	2	1 (1995)	2	Stabil	Minskning?	Sällsynt, ej årlig häckfågel i sjön. Max 10 ex 2018-04-08.
Brunand	1	0	0	(Hs)+f	2 090	283 (1970)	35	Minskning	Minskning	Osäkert om den numera häckar regelbundet! Max 500 ex 2015-10-21.
Vigg	30	3	3	Hs+f	3 785	691 (1974)	46	Stabil	Ökning	Har ökat som rastande fågel sedan 2010-talet efter en mycket kraftig nedgång sedan början av 1980-talet. Sparsam häckfågel numera. Max 1 000 ex 2014-10-18.
Knipa	35	25	26	Hs+f	2 320	207 (2017)	43	Stabil	Stark ökning	Har ökat sedan 2010-talet efter en mycket kraftig nedgång sedan slutet av 1970-talet. Max 300 ex 2013-08-17.
Storskrake	7	2	0	(Hs)+f	496	208 (1974)	21	Minskning	Ökning	Har i princip försvunnit från sjön i september från mitten av 1980-talet. Anlände tidigare i stora mängder senare på hösten och stannade ofta under vintern beroende av isläget. Max 1 037 ex 2009-03-15.
Smådopping	1	0	2	Hf	22	15 (2016)	10	Ökning	Stark ökning	Häckar mer gärna i mindre sjöar och dammar!
Skäggdopping	100	206	45	Hf	7 198	434 (1984)	54	Minskning	Minskning	Har minskat mycket kraftigt sedan rekordåren kring mitten av 1980-talet, både som häckande och rastande fågel. Enstaka individer kan övervintra milda vintrar.
Gråhäger	0	0	0	Hs+f	827	73 (1983)	51	Stabil	Ökning	Enstaka häckningar har konstaterats i sjöns närhet, dock inga stora kolonier!
Rörhöna	10	1	0	(Hf)	-	-	-	Minskning	Stabil	Häckar gärna i mindre sjöar och dammar!
Sothöna	90	10	32	Hs+f	11 178	864 (2020)	46	Stark ökning	Ökning	Har ökat sedan mitten av 1990-talet men har åter minskat de senaste 2-3 åren! Max 1 500 ex 2020-01-12.

SUMMA (par) 329 296 163

Teckenförklaring:

Hs = Häckande stannfågel; Hf = Häckande flyttfågel; Hs+f = Häckfågel, en del stannar, andra flyttar; (Hs)+f = Ej regelbunden häckfågel numera; F = Flyttande gäst, passerar området; Fs = Flyttande gäst, dock sparsamt förekommande; Å = Finns inom området större delen av året; T = Tillfällig, fåtal observationer.

Tabell 2. Rastande fågelarter i Finjasjön i september åren 1970–2023, totalt antal individer, maxantal per räkning, antal observationsdagar samt beståndsutveckling.

Status		Maxantal			Bestånds- utveckl. 30 år Finjasjön 1994-2023	Bestånds- utveckl. 30 år Skåne 1980-2010	Kommentarer
		Totalt antal ind. (sep- räkn.)	vid and- fågel- räkn. (sep- räkn.)	Antal obs- dagar (sep- räkn.)			
Sångsvan	Å & F	606	66 (2016)	28	Stark ökning	Stark ökning	Har ökat i sjön i september sedan början av 1990-talet. Anlände tidigare i stora mängder senare på hösten och stannade ofta under vintern beroende av isläget. Har dock inte häckat i sjön. Max 550 ex 2013-04-09.
Tundrasvan	F	0	0	0	-	-	Sparsamt förekommande senare på året! Dock 430 ex 2014-10-18.
Bläsgås	F	9	9 (1995)	1	-	-	Sparsamt förekommande senare på året! Max 500 ex 2019-10-24.
Sädgås	F	0	0	0	-	-	Sparsamt förekommande senare på året!
Spetsbergsgås	Fs	0	0	0	-	-	Sparsamt förekommande senare på året! Max 55 ex januari-februari 2022.
Kanadagås	F	68	33 (2005)	10	-	Stark ökning	Har mig veterligen aldrig häckat i sjön. Max 700 ex 2013-03-18.
Vitkindad gås	F	4	4 (2022)	1	Stark ökning	Stark ökning	Arten har bara observerats rastande vid ett tillfälle under septemberräkningen; 2022. Under vinterhalvåret kan man dock se stora flockar i sjön, max 1 100 ex 2014-10-18!
Prutgås	Fs	4	3 (1992)	2	-	-	Enstaka individer och små flockar rastar under vår- och höststräcket i sjön.
Snatterand	Fs	64	20 (2019)	7	Ökning	Stark ökning	Har inte häckat i sjön. Några par häckar dock i näraliggande Magle våtmark. Max 75 ex 2015-10-30.
Stjärtand	F	249	51 (2019)	28	-	Minskning	Enstaka individer och små flockar rastar under vår- och höststräcket i sjön. Max 90 ex 2012-10-02.
Bläsand	F	7 185	1 300 (1995)	50	-	Stabil?	Förekommer i högst varierande antal i sjön under sträcktid. Extremt många individer 1995 och 2019. Häckar inte i sjön.
Rödhuwad dykand	T	0	0	0	-	-	Observerad med enstaka individ vid fyra tillfällen 2017-2021.
Bergand	F	101	96 (1977)	4	-	-	Sparsamt till sällsynt förekommande senare på året! Max 20 ex 2018-04-23.
Ejder	F	0	0	0	-	Minskning	Rastar ibland i sjön under vårsträcket i april, då flockar tvärrar över Skåne på sin väg till Östersjön. Max 163 ex 2018-04-15.
Sjöorre	F	48	25 (1995)	5	-	-	Rastar ofta i mindre flockar under sträcket, dock max 350 ex 2008-09-11.
Svärta	F	7	7 (1995)	1	-	Stabil	Rastar i mindre flockar under sträcket. Max 32 ex 2014-10-18.
Alfågel	Fs	0	0	0	-	-	Rastar sällsynt i enstaka eller i mindre flockar under sträcket. Max 23 ex 2009-11-09.
Salskrake	F	1	1 (1973)	1	-	-	Anländer senare under hösten, stannar ibland över vintern. Max 38 ex 2022-02-23.
Småskrake	F	35	20 (1995)	10	-	Minskning	Rastar sällsynt i enstaka eller i mindre flockar under sträcket. Max 36 ex 2014-10-15.
Smålom	Fs	0	0	0	-	-	Observerad sept-april. Max 39 ex 2001-04-23.
Storlom	F	11	3 (2001)	5	-	Ökning?	Enstaka individer och små flockar rastar under vår- och höststräcket i sjön. Max 6 ex 2017-10-16.
Svarthakedopping	Fs	4	2 (1973)	2	-	Utgången	Enstaka individer och små flockar rastar under vår- och höststräcket i sjön. Max 11 ex 2008-04-07.
Teckenförklaring:							
Hs = Häckande stannfågel; Hf = Häckande flyttfågel; Hs+f = Häckfågel, en del stannar, andra flyttar; (Hs)+f = Ej regelbunden häckfågel numera; F = Flyttande gäst, passerar området; Fs = Flyttande gäst, dock sparsamt förekommande; Å = Finns inom området större delen av året; T = Tillfällig, fåtal observationer.							

Tabell 2 – forts. Rastande fågelarter i Finjasjön i september åren 1970–2023, totalt antal individer, maxantal per räkning, antal observationsdagar samt beståndsutveckling.

Status		Maxantal			Bestånds- utveckl. 30 år Finjasjön 1994-2023	Bestånds- utveckl. 30 år Skåne 1980-2010	Kommentarer
		Totalt vid and- antal ind. (sep- räkn.)	fågel- räkn. (sep- räkn.)	Antal obs- dagar (sep- räkn.)			
Svarthalsad dopping	Fs	1	1	1	-	Stabil	Rastar sällsynt med enstaka individer.
Gråhakedopping	F	6	3	4	-	Stark ökning	Enstaka individer och små flockar rastar under vår- och höststräcket i sjön. Max 11 ex 2014-10-18.
Storskarv	Å	1 664	372 (2019)	34	Stark ökning	Stark ökning	Fanns inte i sjön före 1990. Har dock ökat sedan början av 2000-talet.
Rördrom	Hf?	0	0	0	-	Stark ökning	Svårt att konstatera häckning. Hörs ropa vissa vårar.
Silkeshäger	T	0	0	0	-	-	Observerad en gång: 1 ex 2019-04-30.
Ägretthäger	Å	13	17 (2020)	5	Stark ökning	-	Har ökat kraftigt sedan 2018. Observeras numera hela året. Max 17 ex 2020-09-24.
Vattenrall	Hf	0	0	-	-	Ökning?	Upp till 5 ex har noterats år 2003.
Småfl. sumphöna	Hf?	0	0	0	-	Minskning	Endast en observation; sept-okt 2014.

Den talrikast förekommande arten är gräsanden (totalt 17 431 individer under 54 år) men kommer sannolikt snart att bli "omsprungnen" av grågåsen (redan 14 937 individer trots sen invandrare till sjön) och på tredje plats sothönan (11 178 individer). Då det gäller maxantal individer vid en och samma räkning leder grågåsen stort (3 677 individer) med bläsanden (1 300 individer) och sothönan (864 individer) på platserna därefter. Två arter har rapporterats vid varje räkning, gräsanden och skäggdoppingen, medan knölsvanen uteblivit vid en räkning.

Resten av den här sammanställningen fokuserar vi på våra septemberräkningar och vi börjar med att jämföra det totala antalet individer i september med siktdjupet (sommarmedelvärdet) i sjön. Vi ser att trendlinjerna i graferna pekar mot ökat antal individer och ett allt bättre siktdjup och vi kan även se en relativt god korrelation mellan antal fåglar och siktdjupet: "Ju bättre siktdjup desto fler fåglar"! Även indelningen i femårsintervall, för att jämnar ut ev årliga yterligheter, visar på ett ökat antal rastande fåglar, framförallt efter de katastrofala åren under 1980- och 1990-talen. Under denna

period var siktdjupet ibland nere på under 20 cm, d.v.s rena rama "grönsakssoppan"!

De åtgärder som jag beskrivit tidigare har alltså haft en positiv effekt på sjöns välmående och för dess rastande och häckande fåglar.

Vi noterar dock att artsammansättningen har förändrats under dessa drygt 50 år, och vi ska därför titta på några specifika arter som antingen har ökat eller minskat i sjön. Vi börjar med tre arter som ökat (knölsvan, sångsvan och grågås), två arter som minskat (storskrake och skäggdopping) och tre arter som återtagit tidigare numerär (vigg, knipa och sothöna).

Knölsvanen har ökat både som häckande och rastande par/individer, samtidigt som flockar med översomrande exemplar, ofta unga svanar, ökat. Allt frodigare bottenvegetation och grunda strandzoner ger ökad tillgång till föda, vilket gynnar arten.

Sångsvanen har ökat generellt i Sverige, både som rastade individer under flyttningen men framförallt som häckande par även i södra halvan av Sverige. Det sistnämnda gör att vi oftare ser svanarna redan i september månad – tidigare anlände de senare under hösten. De söker regelbundet föda

Skäggdopping i Finjasjön 19 maj 2016.

på fälten runt sjön och gynnas av höstsådda grödor.

Grågåsen är den art som ökat mest markant – nästan explosionsartat – under 2000-talet och är väl den mest "jämförelsestörande posten" när vi jämför totalsummorna för Finjasjön från 1970-talet med dagens siffror. Jordbrukets ändrade brukningsmetoder med ökad tillgång till föda för gässen är väl det som främst ligger bakom ökningen. Det kan vara lite svårt att "få grepp" om antalet rastande gäss i sjön, då de tämligen oregelbundet kan dra iväg ut på födosöksturer till olika jordbruksmarker.

Några arter har minskat rejält – hit hör *storskraken* som i stort sett försvunnit som häckfågel på grund av sjöns dåliga vattenkvalitet och förändrade fiskfauna. Den förekommer numera inte heller senare på hösten i stora, rastande flockar. På 1970-talet ansågs Finjasjön vara av nationellt värde för både rastande sångsvanar och storskrakar, vilket sannolikt inte är fallet längre.

Skäggdoppingen är ytterligare en art som minskar rejält, främst från mitten av 1980-talet, då över 200 par häckade i sjön. Vi förvånades då över att så många par kunde häcka i sjön och finna föda, trots ett uselt siktdjup – och blev aldrig riktigt kloka på det! Vid häckfågelinventeringen 2016 häckade endast ca 45 par i sjön och arten har aldrig återhämtat sig trots bättre vattenkvalitet. Kanske kan det bero på att man under reduktionsfisket från 1992 och framåt ändrat på sammansättningen av sjöns fiskfauna, genom att ha tagit upp en bra bit över 1 000 ton vitfisk ur sjön? Dock har en liten ökning skett under senare år, sannolikt beroende på att ett dämme hindrar förekomsten av extrema lågvattennivåer i sjön på sommaren.

Några arter har återtagit sina gamla numerär från 1970-talet – det är fallet med *viggen*, som visserligen minskat rejält som häckfågel, men som i september förekommer i ungefär samma antal som under 1970-talet.

Knipan är ju, liksom *viggen*, en dykand och därmed beroende av ett bra siktdjup i sjön för sitt födosök. Den vill också ha tillgång till en frisk undervattenvegetation med tillhörande molluskfauna. *Knipan* är väl den art som tydligast har responderat på sjöns vattenkvalitet – och har därför återtagit sina tidigare numerär.

Sothönan, slutligen, var i det närmaste helt borta från sjön under 1980-talet och halva 1990-talet. Sannolikt till följd av både några svåra isvintrar i norra Europa och sjöns usla vattenkvalitet men har alltså återhämtat sig rejält, inte som häckfågel men väl som rastande i september månad. De låga siffrorna under de senast tre åren oroar dock!

För att ni ska få en uppfattning av övriga arter svanar, gäss, änder, lommar, doppingar, skarvar och hägrar, har jag i Tabell 2 ställt samman uppgifter om arter

som både observerats under september-räkningarna men som också setts vid andra tillfällen under året i sjön och i dess närmaste omgivning. Tabellen innehåller 1. totalt inräknade individer vid septemberräkningarna under hela perioden (1970–2023), 2. maximalt antal vid ett och samma inventeringstillfälle, 3. antal inventeringsdagar då arten observerats och 4. hur vi bedömer populationsutvecklingen under 30 år, lokalt och regionalt samt 5. det maximala antalet individer som setts inom området (ofta uppgifter hämtade från Artportalen).

Slutsats

Vi kan avslutningsvis konstatera att Finjasjön, efter en rejäl "svacka" under slutet av 1970-talet till mitten av 1990-talet, åter är en värdefull lokal för fåglar, främst vad avser rastande och övervintrande fåglar. Låt vara att artsammansättningen, både avseende häckande och rastande fåglar, ser annorlunda ut.

Under dessa år har vi märkt en korrelation mellan bra siktdjup och många fågelindivider och att hårda isvintrar kan spela in. Vi har även noterat att fåglarna ganska snabbt responderar på vattenkvaliteten och därmed kan anses som en god indikator på sjöns välmående. Just knipan är en sådan art, och det var också därför den utsågs till Hässleholms kommunfågel!

Jag vill höja ett "varnande finger" för utvecklingen under de senaste tre åren (2021–23), då vi noterat att siktdjupet blivit något sämre i september och att flera arter minskat i antal (knölsvan, gräsand, bläsand, knipa och sothöna), medan totalantalet ligger kvar på höga nivåer. Det sistnämnda beror ju naturligtvis på att antalet grågäss blir alltmer dominerande – vid räkningarna 2022 och 2023 utgjorde gässen hela 84 respektive 63 % av antalet indivi-

der i sjön. Beror övriga arters tillbakagång huvudsakligen på delvis försämrad vattenkvalitet, eller finns det fler orsaker? Hur stor roll spelar t.ex. predationen från talrika minkar? Eller från andra fåglar som havsörn och storskarv? Tränger grågässen undan övriga arter? De borde ju inte konkurrera om födan, då gässen ofta söker sin föda på omgivande fält (vilket i och för sig till del även gräs- och bläsand gör). Vi kommer med spänning att följa utvecklingen de kommande åren!

De experter som undersökt sjön inom ramen för ett omfattande Finjasjöprojekt menar att det – förutom reduktionsfisket – kommer att krävas ytterligare åtgärder för att på sikt återställa sjön, bl.a. att binda sedimentet på sjöns botten, som läcker fosfor, med hjälp av aluminiumklorid. Det skulle ha en potential att ta bort mer än 80 % av övergödningsproblematiken. Minskat läckage från skogs- och jordbruksmark samt anläggande av näringsupptagande våtmarker skulle ytterligare förbättra sjöns vattenkvalitet.

Hursomhelst, det kostar mycket att återställa "gamla synder" – något att tänka på när det gäller framtida miljöprövningar, som måste genomföras ytterst seriöst!

Tack

Avslutningsvis vill jag rikta ett stort tack till de personer ur GBF som tillsammans med mig lett alla dessa räkningar: framlidne Jan-Eric Nilsson (som tog initiativet till räkningarna) och Björn Berggren.

Inte att förglömma alla de trogna och lojala andfågelräknare ur vår förening som alltid ställt upp i ur och skur och räknat fåglarna i Finjasjön och i Stoby och Magle våtmarker. Tack, tack till er alla!

Det enda som för närvarande bekymrar mig lite grann, är att vi måste hitta nya räknare som tar över när vi som hållit på länge inte orkar längre!

Referenser

- Ahlqvist, J. & Svensson, E. 2020. Inventering av fåglarna i Magle och Stoby våtmarker. *Natur i Göinge ny serie nr 51*, sid. 8-9.
- Artportalen. 2023. SLU / Artdatabanken
- Bengtsson, K. & Green, M. 2013. *Skånes Fågelatlas*. SkOF, Vellinge.
- Green, M. m.fl. 2023. *Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport 2022*. Lunds universitet.
- Gustavsson, A. 1994. Finjasjöns fåglar avslöjar miljöförändringar. *Natur i Göinge ny serie nr 24*, sid. 33-35.
- Gustavsson, A. m.fl. 1996. Magle våtmark. *Natur i Göinge ny serie nr 27*, sid. 12-29.
- Gustavsson, A. 2005. Magle våtmark – dammar med fågel eller fisk. *Natur i Göinge ny serie nr 36*, sid. 16-27.
- Johnsson, T. 1983. Rastande fåglar vid nordvästra Finjasjön sensommaren 1983. *Natur i Göinge ny serie nr 14*, sid. 24-31.
- Johnsson, T. 1985. Finjasjöns häckfåglar 1985. *Natur i Göinge ny serie nr 16*, sid. 9-17.
- Johnsson, T. 1985. Fågelön i nordvästra Finjasjön. Redovisning av 10 års inventeringar. *Natur i Göinge ny serie nr 16*, sid. 45-48.
- Johnsson, T. 1988. Etthundra andfågelräkningar i Finjasjön under åren 1969-1988. *Natur i Göinge ny serie nr 19*, sid. 14-21.
- Johnsson, T. 1996. När hösten kom rastade änderna i stor mängd – antalet rastade änder under 24 år. *Natur i Göinge ny serie nr 27*, sid. 35-38.
- Johnsson, T. 2009. Fyrtio andfågelräkningar i Finjasjön i september 1970-2009 och några i Magle våtmark 1995-2009. *Natur i Göinge ny serie nr 40*, sid. 19-33.
- Johnsson, T. 2015. Extremt många rastande fåglar i Finjasjön hösten 2015. *Natur i Göinge ny serie nr 46*, sid. 17-19.

Uppsatsen finns även att läsa på www.skof.se. Här finns även de enskilda arternas beståndsutveckling presenterad i diagramform.

Spelande knipor i Finjasjön 9 mars 2023.

- Johnsson, T. 2015. Trettio års andfågelräkningar i maj månad (1986-2015). *Natur i Göinge ny serie nr 46*, sid. 20-24.
- Johnsson, T. 2016. Finjasjöns häckfågelfauna 2016 – en inventeringsrapport. *Natur i Göinge ny serie nr 47*, sid. 3-14.
- Nilsson, J.-E. 1973. Simfåglar i Finjasjön. Del 1. Svanar. *Natur i Göinge ny serie nr 4*, sid. 6-19.
- Nilsson, J.-E. 1974. Simfåglar i Finjasjön. Del 2. Lommar, skäggdopping. *Natur i Göinge ny serie nr 5*, sid. 15-24.
- Nilsson, J.-E. 1975. Häckande simfåglar i Finjasjön 1975. *Natur i Göinge ny serie nr 5*, sid. 1-3.
- Nilsson, J.-E. 1975. Simfåglar i Finjasjön. Del 3. Doppingar, skrakar. *Natur i Göinge ny serie nr 5*, sid. 4-14.
- Nilsson, J.-E. 1976. Simfåglar i Finjasjön. Del 4. Dykänder. *Natur i Göinge ny serie nr 7*, sid. 5-18.
- Nilsson, J.-E. 1977. Simfåglar i Finjasjön. Del 5. Storskarv, häger, simänder. *Natur i Göinge ny serie nr 8*, sid. 13-25.
- Nilsson, J.-E. 1978. Simfåglar i Finjasjön. Del 6. Gravand, gäss, rörhöna, sothöna. *Natur i Göinge ny serie nr 9*, sid. 5-15.
- Nilsson, J.-E. 1980. Fågelsjö på utdöende? *Natur i Göinge ny serie nr 11*, sid. 1-3.

Thomas Johnsson
thomas@clangula.se

Mobilappen hjälper dig med artbestämningen

Känner du till att det finns gratis mobiltelefonappar
som kan hjälpa dig att identifiera fåglar?
Här presenteras två sådana appar: Merlin Bird ID och BirdNET.

Mikael Arinder

Merlin Bird ID är utvecklad av Cornell University. Merlin kan identifiera både läten och fågelfoton och innehåller dessutom en mängd foton och inspelningar av fågelläten, en liten digital fågelbok helt enkelt.

BirdNET är utvecklad av Stefan Kahl som är postdoc. på Cornell University. BirdNET kan bara identifiera läten och är inte lika funktionell eller användarvänlig som Merlin.

Merlin – Bird ID

När man installerat Merlin Bird ID på sin mobil ska man välja det paket ("Bird pack") med läten, foton och identifieringshjälp som passar bäst för det område man skådar i. Det finns mer än 150 olika paket för hela världen, och man kan byta paket när man vill, t ex inför en utlandsresa. Exempel på sådana paket är: Skandinavien, Europa, Västpalearktis, Mellanöstern, Sydöstra USA, och Costa Rica. Appens språk är engelska (och andra stora internationella språk) medan svenska tyvärr inte går att välja. Fågelnamnen kan däremot visas på exempelvis svenska. Ett Bird pack kan vara på uppemot 1 gigabyte och därför konsumera en del mobilsurf vid nedladdning. Ladda därför ner paketet via WiFi och slå av mobildata under nedladdningen.

I Merlin finns det fyra olika funktioner för att identifiera fåglar:

- ladda upp ett foto (Photo ID),
- spela in fågelläten (Sound ID),
- svara på några enkla frågor,
- och utforska möjliga fåglar i den region du befinner dig i

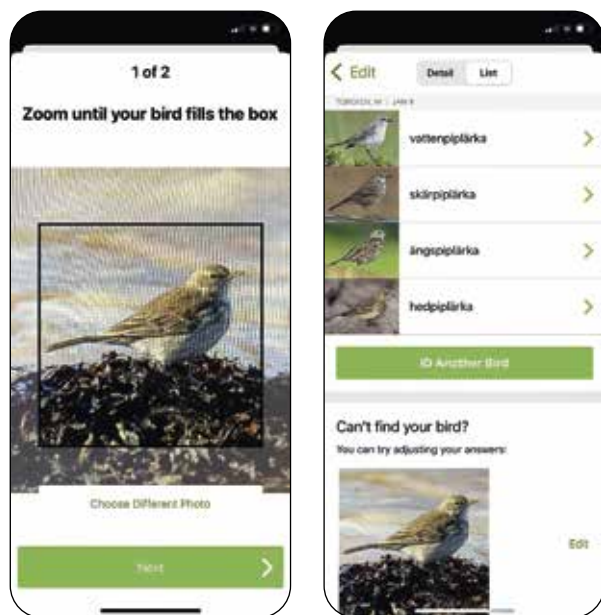
Jag har bara testat de båda funktionerna Photo ID (fågelfoton) respektive Sound ID (fågelläten).

Merlin – Photo ID

Med Merlin-funktionen Photo ID kan du ladda upp en fågelbild, t.ex. fotografera av digitaldisplayen på kamerans baksida, och be Merlin föreslå art. Det är sedan viktigt att bekräfta tid och plats, information som appen får från mobiltelefonen, men som du kan modifiera om du vill. Appen föreslår sedan flera sannolika arter som man kan granska noggrannare. Om man klickar på respektive artförslag kommer man in i appens fågelboksdel. Man kan då se en artbild, läsa en beskrivande text, lyssna på flera olika läten av arten (betydligt fler än i appen *Fågelguiden*) samt titta på utbredningskarta. Jag tycker att *Photo ID*-funktionen fungerar bra vid identifiering av fotograferade fåglar. Man får bra förslag, men måste själv besluta sig för vilken art det är.

Merlin – Sound ID

Den Merlin-funktion som troligen används flitigast av skådare är Sound ID. Om man hör ett obekant fågelläte startar man ap-

Figur 1a & 1b. I Merlin Photo ID kan du ladda upp en fågelbild du tagit. Merlin ger några förslag på arter som bilden troligen föreställer. Klicka på något av artnamnen för att läsa om den i Merlins fågelboksdel.

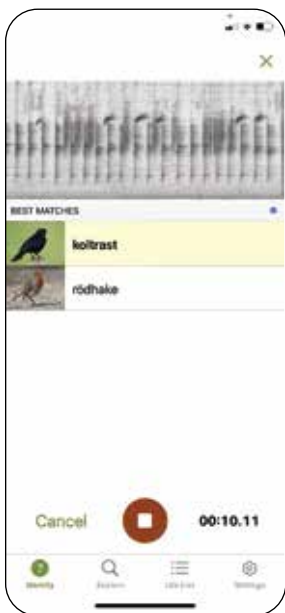
pen och trycker sedan direkt på knappen *Sound ID*. Appen börjar omedelbart spela in fågellåten, och det är bra att man är i gång direkt. Ett sonogram visas överst, och arter som appen identifierar listas efter hand. Varje gång en art hörs på nytt så lyser det artnamnet upp i gult på mobilen. Mycket pedagogiskt! När man är nöjd kan man trycka antingen på *Stopp*-knappen, varvid inspelningen sparas, eller på *Cancel*, varvid inspelningen raderas. Om man går in i *My Sound Recordings* kan man vid ett senare tillfälle återvända till sina inspelningar, se vilka arter som föreslagits och lyssna på låten av arten i appens fågelboksdel samt jämföra med sin inspelning. Man kan döpa om sin inspelning, editera tid och plats, exportera sonogrammet, samt spara eller dela ljudfilen i exempelvis ett e-mail eller sms. Riktigt bra!

Om man promenerar i ett område kan man starta inspelningen och sedan hålla ett öga på vad appen "hör". Rätt som det är så lägger den märke till en lockande trädgårdsträdskrypare eller en sjungande

kungsfågel som man kanske inte själv noterat. Merlin blir som en lyssnande kompis. Och man kan gå tillbaka och lyssna på inspelningen i efterhand.

Hur bra är då Merlin på att identifiera fågellåten? Jag tycker att den är förvånansvärt bra även om den har fel ibland och inte alltid klarar av att identifiera exempelvis korsnåbbar. Man måste betrakta Merlins artförslag som just förslag som man sedan bör verifiera genom jämförande lyssning mot appens fågelboksdel. Jag använde Merlin mycket under en resa till New Jersey, USA i augusti och hade stor artbestämningshjälp av den, både vad gäller låten och foton. I Facebookgruppen *Vår Skådarvärld* frågade jag om andra skådares erfarenheter av Merlin. Jag fick ganska samstämmiga svar om att den är mycket användbar, men inte fullt tillförlitlig. Här är några synpunkter som jag fick in:

- Mina vänner nybörjarskådarna använder den runt sin sommarstuga och är överlyckliga över att få hjälp att börja förstå vem det är som låter och hur. Det

Figur 2. I Merlin Sound ID analyserar appen de fågelläten som hörs, och ett sonogram visas överst. De arter som Merlin identifierar listas efter hand. När en art hörs så lyser artnamnet upp i gult.

kan nog bli något fel, men det mesta blir rätt, gott så. Jag tror att Merlin hjälper dem in i fågelvärlden!

- Den är bättre på att identifiera sång än locklåten.
- Mycket känslig inspelning som tar upp allra minsta ljuden.
- Har använt Merlin tillsammans med en extern liten RØDE-mikrofon som passar i mobilens USB-C-ingång. Då funkade appen ännu bättre!
- Vissa artpar är ibland omöjliga för Merlin att skilja åt, t ex gråsparv/pilfink.
- När en rödvingetrast sjöng identifierade Merlin i stället trädlärka, stenknäck och ortolansparv.
- Frugan ropade in dottern och blev identifierad som jorduggla av Merlin.
- En lockande ärtsångare identifierade Merlin som en svarthätta.
- För sjungande koltrast föreslog Merlin både sommargylling och sydnäktergal.

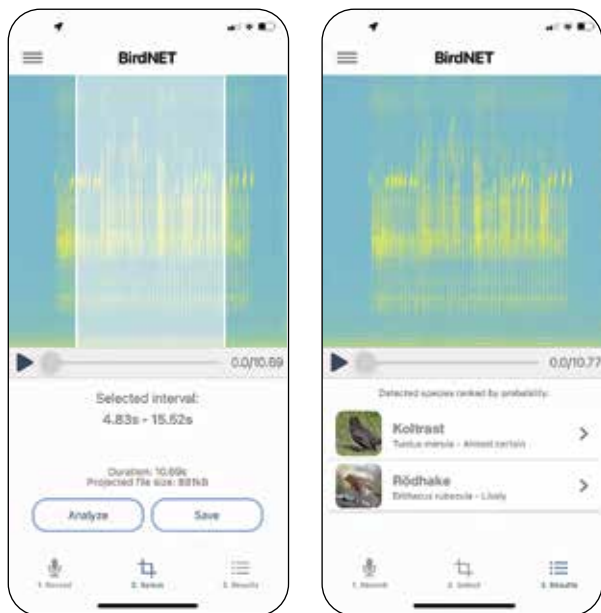
- Den är helt kass på arter som inte ska finnas i området, t.ex. blåstjärt i Norrland eller brandkronad kungsfågel i Uppland.
- Under en resa i Colombia hjälpte Merlin mig enormt mycket både när det gällde ljud-och bildigenkänning. Ett bra komplement för att snabbt zooma in på rätt art eller artgrupp. Visst har den fel ibland, men uppskattningsvis 80–90 % är korrekt.
- I Washington State hjälpte Merlin mig att identifiera alla nya låten och gjorde artbestämning möjlig.
- Merlin bygger ju på vad som matas in, och därför är den ännu svag i Afrika. Men den kommer ju att kunna användas där också med tiden.

Summa summarum är Merlin en väldigt användbar app för att upptäcka och lära sig identifiera fågellåten, men man kan inte lita på den fullt ut. Man använder den off-line hela tiden (inga mobildata går åt) vilket är en fördel om man är utomlands och inte vill köpa mobilsurf. Tack vare den inbyggda fågelboksdelen i appen klarar man sig i princip utan fågelböcker under resor. En nackdel med fågelboksdelen i Merlin är att man inte kan spela upp fågellåtena på repeat, något man kan i exempelvis *Fågelguiden*-appen.

BirdNET

Denna app används enbart för identifiering av fågellåten, men till skillnad från den nästan helautomatiska Merlin så är arbetsgången lite mer manuell i BirdNET. Man laddar inte ner några "Bird pack" med låten, foton och identifieringshjälp,

Figur 3a & 3b. I BirdNET spelar appen först in de fågelläten som hörs, och ett sonogram visas överst. Därefter markerar man den del av sonogrammet som man vill att BirdNET ska granska, varpå de arter som appen identifierar listas. Klicka på något av artnamnen för att läsa om den på Wikipedia.

utan jobbar on-line hela tiden, vilket drar mobildata. Detta kan vara en stor nackdel om man är utomlands.

Man spelar först in, sedan väljer man den del av sonogrammet man vill att den ska granska, och slutligen föreslår appen vilken art det är. Man kan sedan läsa mer om arten och länkas då till Wikipedia. Den använder sig av mobildata och skickar den valda delen av din inspelning för granskning till sina servrar för identifiering. Inspelningarna finns sparade i appen, och man kan spara eller dela ljudfilen i exempelvis ett e-mail eller SMS. Bra! Precis som med Merlin kan man starta en inspelning när man går i ett område, men man får inga automatiska identifieringsförslag utan får granska inspelningen i efterhand och be appen identifiera intressanta läten man markerat i sonogrammet.

Många föredrar Merlin medan några tycker att BirdNET är vassare, framför allt på locklåten. Jag lyckas få BirdNET att identifiera överflygande korsnäbbar, vilket Merlin inte klarade.

Testa apparna

Ge dig ut i fält och testa någon av apparna. Leta t.ex. efter trädgårdsträdskrypare som man oftast hör innan man ser den. Merlin kan hjälpa dig att uppmärksamma den om du går omkring med appen och funktionen Sound ID igång på en lämplig fågellokal. Läs mer om trädgårdsträdskrypare på sidan 34 i detta nummer av *Anser*.

Mikael Arinder
mikael.arinder@telia.com

Eremitybis i Skåne

Under november 2023 gjordes flera fynd av totalt sex eremitybisar i Skåne. Fåglarna var uppfödda i fångenskap och fördes således till kategori E. Men hur som helst – en häftig upplevelse att få se denna fågelart i Skåne.

Mikael Arinder

Eremitybis är en mycket hotad fågelart som de senaste hundra åren bara är känd från två olika populationer, en i Marocko, och en i Syrien och Turkiet. Den marockanska populationen är relativt livskraftig, har växt till sig på senare år och beräknas uppgå till ca 700 ex. Den syriska delen av den syrisk-turkiska populationen anses dessvärre vara utdöd. I Turkiet pågår sedan 1990 ett skyddsprogram, där eremitybisarna samlas in under vintern för att inte riskera omkomma under flyttningen. Populationen anses därför vara halvild, och innehöll 263 ex år 2018. Beståndet

anses numera vara stabilt, och arten har därför nedgraderats till den lägre hotgraden starkt hotad av internationella naturvårdsunionen IUCN, efter att under många år ansetts vara akut hotad. Det är 300 år sedan eremitybis häckade i Europa, och i de österrikiska Alperna pågår sedan 23 år ett återintroduktionsprogram. Alpernas frilevande population består nu av ca 250 fåglar. Projektets målsättning är att fåglarna ska tränas att flytta till södra Toscana och till Andalusien. Uppgifterna är hämtade från Magnus Ullmans utmärkta artikel om eremitybis i *Vår Fågelvärld* 6, 2023.

Eremitybis i Staffanstorps 23 november 2023. Foto: Christian Nilsson.

Även en klippt gräsmatta kan erbjuda en del matnyttigt. Staffanstorp 24 november 2023.
Foto: Christian Nilsson.

Sex eremitibisar besöker Elmia i Jönköping

Under perioden 30 oktober till 15 november observerades en flock med sex eremitibisar i Jönköping, i huvudsak på Rosenlundsfälten intill Elmia (uppgifter från Artportalen). Fyndet var sensationellt och lockade många besökare. Fåglarna hade sitt ursprung i återintroduktionsprogrammet i Österrike. Fyra av fåglarna kom från Kuchl och två från Grünau, alla var kläckta 2023. En av fåglarna, "Satus" som var kläckt i Kuchl, var försedd med GPS-sändare, och utifrån signaler från sändaren gick det att följa Satus rörelser i appen Animal tracker, om än med några timmars fördröjning. Enligt *Natursidan.se* lämnade Satus Österrike 28 oktober tillsammans med ytterligare elva årsungar och två subadulta fåglar. Den 29 oktober delade gruppen upp sig och sex av dem flög till Sverige. De två subadulta fåglarna vände dock söderut, som arten normalt sett

gör när vintern närmar sig. *Natursidan.se* har intervjuat Johannes Fritz, chef för Waldrappteam i Österrike, som berättar att eremitibisarnas "flygning rakt norrut är ny i vårt projekts 20-åriga historia, och vi kan inte dra några slutsatser om det än. Vi måste bara observera och vänta på om fåglarna fortsätter längre norrut eller om de kanske återvänder till häckningsplatsen och sedan fortsätter längre söderut till övervintringsplatsen. Båda är möjliga."

Enligt Artportalen finns det inte längre några observationer av eremitibisarna i Jönköping 16 november. Hade de flugit söderut?

En eremitibis i Yxenhult

Enligt ett kvällslarm på Bird Alarm den 16 november befann sig Satus i Yxenhult i nordligaste Skåne, mellan Skånes Fagerhult och Markaryd. Morgonen därpå begav sig skådare till Yxenhult och fann eremit-

ibisen födosöka ensam i en hästhage i Yxenhult, precis söder om Smålandsgränsen. Fågeln var mycket riktigt försedd med GPS-sändare på ryggen och var individmärkt med ring nr 694 på ena benet. Detta är första fyndet av eremitibis i Skåne! Fågeln sågs fram till lunchtid då den lyfte och flög på höjd mot sydväst. Följande morgon, 18 november, sågs den på nytt väster om Skånes Vårsjö som ligger några kilometer från Yxenhult. Observationerna är hämtade från Artportalen. Därefter är inte Satus sedd i Skåne.

På kvällen 18 november befann sig Satus sig utanför Värnamo, enligt GPS-signalen, och på kvällen dagen därpå var Satus tillbaka i Jönköping igen. Det finns rapporter om att Satus födosökte ensam i Jönköping fram till och med 26 november, sista observationen är GPS-signal från Riddersberg söder om Jönköping samma dag. Uppgifter från Bird Alarm och Artportalen.

En eremitibis i Staffanstorp

En annan av de sex eremitibisarna (utan sändare på ryggen, men ringmärkt med två metallringar samt grön och svart ring) upptäcktes av Olle Sörman i Hagalidparken i Staffanstorp 21 november. Fågeln plockade upp daggmaskar på öppna gräsytor. Den uppehöll sig sedan i Hagalidparken och på betfält söder om Staffanstorp vid Beden och Nevishögs kyrka under perioden 21–26 november, och gladde såväl skådare som fågelfotografer och fågelintresserad allmänhet. Via eremitibisprojektet lyckades Michael Gehrisch ta reda på att fågelns namn var "Kingsley" och att han var en del av The Konrad Lorenz Research Station i Österrike, uppgifter från Artportalen.

Fyra eremitibisar i Nordvästskåne

Den 26 november kom ett larm på Bird Alarm från Lars-Bertil Nilsson att fyra eremitibisar observerats på en gård i Nord-

västskåne under tre-fyra dagar. Ågarna ville att lokalen skulle hållas hemlig. Lars-Bertil fick se foto på alla fyra och fick själv se en av fåglarna när han i förtroende besökte platsen.

Vid lunchtid 27 november observerade Mikael Jönsson fyra sydsträckande eremitibisar från bilen på Ängelholmsleden strax NÖ om Helsingborg, uppgift från Artportalen.

Kallfront

Det är notabelt att de sista observationerna av eremitibisarna i Jönköping, Staffanstorp och Helsingborg alla gjordes 26–27 november. Då drog det ner en kallfront med frost och minusgrader, vilket gjorde det omöjligt för eremitibisarna att födosöka. Man får hoppas att de lyckades återvända söderut med livet i behåll.

Kategori E?

Om man summerar fynden finns det skäl att tro att dessa spridda observationer innebär att alla de sex eremitibisarna som tidigare setts i Jönköping. Eftersom fåglarna är uppfödda i fångenskap som en del av ett återintroduktionsprogram i Österrike kommer de rimligen att klassificeras i kategori E, d.v.s. "taxa vilka betraktas som förrymda eller utsläppta från fångenskap (t.ex. undulat). Till denna kategori förs även införda fåglar som har häckat eller häckar i frihet, men som inte uppnått ett självreproducerande bestånd (t.ex. svart svan)", definition enligt BirdLife. Eremitibis skulle därmed inte vara kryssningsbar. Men kryss eller inte kryss – det är en oerhört häftig och sällsynt fågelart som det bara finns cirka tusen individer av i hela världen. Hatten av för att våra skådare fick uppleva eremitibis födosöka i den skånska myllan!

Mikael Arinder

mikael.arinder@telia.com

Svarthakad buskskvätta – årets fokusart

Jag börjar med en personlig fråga: Har jag sett denna art i Sverige?

Ja, en gång hade jag det, men inte nu längre!

Denna kryptiska inledning får sin förklaring i texten som följer.

Kenneth Bengtsson

Vi börjar med en kort kurs gällande de vetenskapliga namnen. Dessa innehåller minst två delar, och inte sällan tre. Tar vi vår vanliga (grå) kråka så heter den *Corvus corone cornix*. *Corvus* är släktnamnet, *corone* artnamnet och *cornix* namnet på underarten. Den svarta kråkan, som (ännu?) inte är en egen art, heter istället *Corvus corone corone*. Anledningen till att både art- och underartsnamnet är detsamma är att det var denna form som beskrevs först. Den svarta kråkan är därmed artgruppens s.k. nominatform. Om den grå kråkan i en framtid blir en egen art kommer den att heta *Corvus cornix* och om det hittas underarter till den får de ett tredje namn, alltså *Corvus cornix* xxxx.

Så till den svarthakade buskskvättan. I all litteratur fram till omkring 2010 hade den det vetenskapliga namnet *Saxicola torquatus* och till denna hörde åtskilliga underarter (varav många i Afrika). En av dessa underarter hette *S. t. rubicola* och det var denna som oftast sågs i Sverige. En annan, som ibland också sågs i Sverige, var en mer östlig underart med namnet *S. t. maurus*. Och det var nog just en sådan som jag såg i Malmö en majdag 1995. Denna sågs av andra också, men blev aldrig rapporterad på godkänt sätt. Alltså finns inte observationen med i statistiken för skånska fynd. Spiken i kistan för min hittills enda observation av svarthakad buskskvätta i Sverige kom 2012 då båda de forna underarterna *S. t. rubicola* och *S. t. maurus* fick egen artstatus – den första med namnet svarthakad busk-

skvätta och den andra med namnet vitgumpad buskskvätta. Alltså har jag idag inte sett någon svarthakad buskskvätta i Sverige utan istället en möjlig vitgumpad buskskvätta. Men bara möjlig eftersom den inte blev säkert bestämd!

Komplexet svarthakad buskskvätta har alltså genomgått det som brukar kallas för en splitt, alltså där en art med flera underarter splittas till två eller flera nya arter. Av det forna artkomplexet finns idag den ”nya” svarthakade buskskvättan, *Saxicola rubicola* med förekomst i Kontinentaleuropa och Skandinavien, tillsammans med underarten *S. r. hibernans* som förekommer på Brittiska öarna och lokalt i Västeuropa.

Foton motstående sida.

Hanar av svarthakad buskskvätta (S), vitgumpad buskskvätta (V), amurbuskskvätta (Am) och afrikansk buskskvätta (Af). Det vetenskapliga namnet för arten/underarten anges i kursiv stil.

Till skillnad från S som har helorange undersida har V orangeröd bröstfläck som kontrasterar mot vitaktig buk och kroppssidor. Tre av dess fem underarter illustreras. Till skillnad från *S. m. maurus* har *S. m. hemprichii* ett svart T på stjärten (likt stenskvätta), medan *S. m. variegatus* har en mycket distinkt mörkorange bröstfläck. Am är en art från östra Asien och är mycket lik S. Af har spridd utbredning i Afrika söder om Sahara och delas in i 16 underarter.

Bilden av *S. m. maurus* är tagen av Magnus Hellström i Altaj i juni. Magnus Ullman har tagit fotona på *S. r. rubicola*, *S. m. hemprichii* och *S. m. variegatus*, alla i Iran i februari 2017, medan *S. stejnegeri* är fotograferad i östra Kina i maj 2014. Fotot av *S. torquatus* är taget av P-G Bentz i Sydafrika i februari 2004.

Svarthakad buskskvätta, hane, i december.
Foto: Hans Falklind/N.

En annan art heter idag vitgumpad buskskvätta, *Saxicola maurus* med underarterna *S. m. hemprichii* och *S. m. variegatus*. En tredje ny art heter amurbuskskvätta, *Saxicola stejnegeri* och den finns långt bort i öster. Källan till detta stycke är Hellström & Waern 2021.

Vad hände då med den forna nominatformen *Saxicola torquatus*, alltså den som beskrevs först och vars vetenskapliga namn följde "våra" svarthakade under många år? Jo, den finns nog kvar där den hittades och beskrevs ifrån, nämligen i Sydafrika och Swaziland! Mannen som stod för beskrivningen var vår egen Carl von Linné, men förmodligen var det ett skinn från fyndorten som han beskrev. Denna art heter idag afrikansk buskskvätta, *Saxicola torquatus*, och har mer än 15 underarter i Afrika samt en vid namn *S. t. felix* på södra Arabiska halvön (SOF:s Taxonomikommitté 2012).

Vi kommer att återkomma till den svarthakade buskskvättan i kommande nummer under 2024, men ger några hållpunkter för arten i Skåne. Det allra första fyndet i såväl Skåne som hela Sverige handlar om en skjuten fågel vid Malmö 24 december 1851. "Hon hade således kommit på villekulla" – skrev Sven Nilsson 1858. Skånes första häckningsfynd gjordes vid Vårhallarna, Simrishamn år 2000 (Bengtsson 2000). Idag är arten en regelbunden häckfågel i åtminstone delar av Skåne och för 2022 rapporterades minst 34 par (*Fåglar i Skåne* 2022).

Vi vill också i detta nummer vädja om så många rapporter som möjligt om arten på Artportalen under 2024 – i synnerhet rapporter med säkra eller troliga häckningskriterier. Nog ska vi tillsammans kunna finna fler än 34 par i Skåne 2024. Och kanske får jag mitt Sverige-kryss på svarthakad buskskvätta!

Referenser

- Bengtsson, B. 2000. Ny skånsk häckfågel – Svarthakad buskskvätta. *Anser* 39:178-179.
- Hellström, M. & Waern, M. 2021. Vitgumpad och amurbuskskvätta – raritetskommitténs återgranskning av de svenska fynden. *Vår Fågelvärld* 2021:2:30-40.
- Nilsson, S. 1858. *Skandinavisk Fauna. Fågellarna*. Gleerups förlag, Lund.
- SOF:s Taxonomikommitté. 2012. Förändringar i listan över Holarktis fåglar. *Vår Fågelvärld* 2012:6:45.

Kenneth Bengtsson
kennethbengtsson53@gmail.com

Vem minns tofslärkan?

Kommit och gått har lärkan med den upprädda tofsen,
som valde att leva bland stadsborna.

Arne Ohlsson

Från stäppen till staden

En gång fanns det tofslärkor i Malmö och Lund och Kristianstad, och därtill i många andra tätorter i södra Sverige. I enkelhet kan man säga att tofslärkan invandrade till Sverige på 1800-talet och utvandrade på 1900-talet. Första gången den dök upp i skriftlig källa var troligen 1833. Visst är det så att fågelarter kan komma och gå eftersom deras utbredningsområden fluktuerar av många orsaker, naturliga, som människan orsakar eller kanske i kombination av dessa. Kan det vara så att individer som inte lyckas etablera revir någon (sällsynt?) gång ger sig ut på upptäcktsfärder och blir pionjärer i nya områden? Det är åtminstone en spännande teori.

Tofslärkan var utan tvivel populär hos de människor som noterade den. Tilltalande, helt oförarglig, ganska social – nog uppfattades den ungefär så.

Idag kan vi finna det smått häpnadsväckande att de allra flesta tättingar, i dagligt tal småfåglar, var lovliga att ta livet av under vinterhalvåret, från första dagen i september och till och med sista dagen i februari, ända till 1968. Fredning av dem under sommarhalvåret infördes 1928. Den stora omläggningen skedde alltså 1 januari 1968 då utgångspunkten efter en enmansutredning blev helårsfredning och jakttid blev undantaget. Fram till dess, med den tidens attityder, var det så pass avvikande med fredning att år 1962

Tofslärkan har en vidsträckt utbredning, men beståndet tycks minska. Foto: Mikael Arinder.

Tofslärka i Malmö hamn 10 juli 1975. Foto: Jan Elmelid/N.

distinkta tofsen. Det är inte alls många av våra bevingade faunamedlemmar som har tydlig, upprätt tofs. Tofsen ger "karaktär"! Den framhävs också lite extra när hannen spelar för honan i vårens tid.

Det må vara en långsökt kuriositet men det lär finnas anteckningar om tofslärkan från 1200-talet av en känd historisk figur i vad som nu är Italien. Den helige Franciskus (1181 eller 1182–1226), egentligen San Francesco d'Assisi, har blivit ryktbar för sin omsorg om inte minst fåglar. Han sägs ha haft tofslärkan som något av en favoritfågel eftersom både fjäderdräkten i gråa och bruna nyanser och dess till synes anspråkslösa leverne gav honom associationer till munkarna i den orden, Franciskanerorden, som han skapade. Han förefaller att inte ha varit en man med samma anstötliga överlägsenhetsattityder mot annat liv än människan som annars ofta kännetecknar religionerna. Han blev av påven

utnämnd till ekologins skyddshelgon 1979. Den nuvarande påven har tagit hans namn.

Malmöttisk symbol

Tofslärkan berikade våra stadsmiljöer under ett och ett halvt århundrade. Efter etablering från Skåne till åtminstone mellersta Sverige, bland annat i Göteborg och 1889–1930-talet i Uppsala, minskade den så småningom under 1900-talet, i ökande takt från 1940-talet. I Skåne beräknades populationen 1966 till 30–40 par och 1977 till 25 par. Under den första atlasinventeringen i Skåne som påbörjades 1974 och avslutades 1984 rapporterades säker häckning i sex rutor, trolig i en och möjlig häckning i fem. Historien om den som häckfågel i Sverige skulle nå sin final i Malmö och Lund 1989 då vardera ett par häckade (i Lund med troligen två kullar). Kanske skedde det även en häckning i Lund 1990 (häckningsindicier), men sedan var det definitivt slut.

En gång var tofslärkan så malmöitisk att den av SkOF valdes som kommunfågel för Malmö på 1980-talet. Möllevångstorget med sin livliga torghandel, och anlagt alldeles i början på 1900-talet, var något av ett vintrigt centrum, en samlingsplats, för den. Den tycks även hyfsat ha klarat de tre hemska krigsvintrarna 1939–1940, 1940–1941 och 1941–1942. Kanske några vänliga själar bjöd på något ätbart? Vårflykten tog sikte på hamnområdet. När den var borta på 1990-talet fick Malmö istället den likaledes urbant levande svarta rödstjärten som kommunfågel. Vi kan ju inte ha en postum kommunfågel! Efterträdaren är lämplig och det finns också en roande parallell i ett avseende: den svarta rödstjärten är också en 1800-talsinvandrare, men som alltså finns kvar. Dess nuvarande utbredningsområde i Sverige är inte helt olikt det som tofslärkan uppnådde under sin storhetstid. Från början bergsfågel har svart

rödstjärt anammat vår stadsbebyggelse via gamla slott och borgar i Alperna och i andra delar av Centraleuropa. Men trots allt, tofslärkan utgör än i denna dag logga för Malmöornitologerna (www.malmorn.se).

Ett minne blott

Det känns lätt att minnas möten med tofslärkan. Nog kunde man tycka att den var en sådan sympatisk, om än liten, kontrast av det naturliga mot det onaturliga, mot den hårda miljön som enbart är avsedd för människor. En vårlig söndagseftermiddag såg jag en av Malmös sista 1980-talstofslärkor komma gående med självsäkra steg på trottoaren längs Borrgatan. Vid något tillfälle långt tidigare delade jag ut smulor från en strut med glass på en uteservering vid Ystadvägen, som lärkan begärligt inmundigade. Långt senare dök en 1990-talstofslärka upp på Lund C och en artfrände sökte givande vinterkvarter i och

Ett av de sista paren. Malmö hamn 4 mars 1987. Foto: Jan Elmelid/N.

Tofslärka i Grekland. Drygt 30 underarter har beskrivits. Foto: P-G Bentz.

vid Lunds ridhus när den bara blivit tillfällig besökare i Sverige. Som en kontrast har jag sett den flockvis i höstligt Kroatien och med häckningsbestyr i sommarvärmens Portugal. Utbredningsområdet på kontinenten är stort, men inte sammanhängande. Världspopulationen verkar minska, men arten anses inte hotad. Den är "uppdelad" i drygt 30 underarter.

Det är lätt att sakna tofslärkan. Från trevande ankomst till varande, från borttynande till våra minnen och efterhand till en tid när ingen kan minnas den. Det är historien om en fågel som gästade oss under ett och ett halvt hundratal solvarv. Artens sejour i landet sammanföll med de kolossala förändringarna från jordbruksland till industrisamhälle med många fler människor, stora bebyggda områden och trafik som starkt påverkade fauna och flora. Också i Danmark tycks *toplærken* vara utgången även om enstaka par funnits kvar nyligen.

Framtiden

Kan tofslärkan återinvandra? Det är inte otänkbart men inga tecken på det kan skönjas vid horisonten i dagens läge. Försök att med mänsklig hjälp återfå arten, som med den vita storken, lär inte vara påtänkta. Sådana projekt brukar inte heller vara enkla att lyckas med. Omtvistade kan de också vara. Lämnat oss har även svartbent strandpipare och tornuggla. Men å andra sidan, på tofslärkans tid visste vi inte att vi skulle få uppleva ankomsten av svarthakad buskskvätta och ägretthäger. Det hände sig ju också som så att under fyra årtionden efter 1900-talets så gott som exakta mitt kunde tofslärkan på nedgång och turkduvan på uppgång mötas i samma kvarter.

Arne Ohlsson
arneohlsson51@gmail.com

Så här skiljer du trädgårdsträdskrypare från trädskrypare

Text och foton: Mikael Arinder

Trädgårdsträdskryparen håller på att etablera sig som häckfågel i Skåne. Under 2023 noterades ett 60-tal individer i Skåne, varav fem par konstaterades häcka. Kärnområdet är kring Helsingborg och på Kullahalvön. I föregående nummer av *Anser* uppmanades läsarna att följa upp arten under häckningstid och rapportera häckningsindicer i Artportalen. Det finns troligen ett ganska stort mörkertal av häckningar som aldrig kommer till kännedom. *Anser* vill nu stimulera läsarna att ge sig ut och skåda trädgårdsträdskrypare.

Här hittar du dem

Trädskryparen (T) är en ganska allmän art i Skåne. Den förekommer i parker och skog, gärna i lite dunkel skog med inslag av barrträd. Trädgårdsträdskryparen (TTK) är mycket sällsynt i Skåne och föredrar parker och storstammiga lövskogar.

Om du vill maximera dina chanser att se trädgårdsträdskrypare bör du söka i Artportalen efter observationer av arten i Skåne och bege dig till någon av de lokaler där den nyligen observerats. Vill du i stället leta lite friare så har följande lokaler visat sig bra de senaste åren: Sofieroskogen, Pålsjö skog, Fredriksdal, Røgle säteri, Svedberga kulle, Christinelunds ädellövskog, Lundagård i Lund, samt Slottsparken och S:t Pauli kyrkogårdar i Malmö.

Arterna har markant olika läten

Trädgårdsträdskryparen (TTK) är lätt att hitta om man hör dess sång och lockläte som är väldigt annorlunda jämfört med trädskryparens (T) sång och lockläte. En mobilapp, t ex Merlin Bird ID, kan vara till god hjälp för att få hjälp att identifiera de arter som hörs. Läs mer om mobilappar på sidan 19 i detta nummer av *Anser*.

Lockläte

TTK lockar med ett svartmeslikt skärande "zrrieh", och ett "zyht" med klar, rejäl röst, medan T lockar med ett koltrastlikt tunt, fint "srih". Arternas lockläten är markant olika.

Sång

TTK sjunger en klar och tydlig trudelutt i hetsig och stötig rytm, ofta i stigande tonhöjd på slutet, medan T sjunger en tunn, ljus strof med blåmesröst i fallande tonhöjd med en drill på slutet. Arternas sång är markant olika.

Så här skiljer du dem åt

De båda arterna är mycket lika, men generellt ser T ren, fräsch och näpen ut, medan TTK ser sjaskig, smutsig och lite skum ut.

Ovansida (1) och panna (2)

TTK har brunsvart ovansida med vita (spol)streck på ryggen. Pannan är brun.

T har renare teckning på ovansidan med kontrasterande vita prickar på ryggen. Hjässan och pannan är jämnfärgade.

Ögonbrynsstreck (3)

TTK har ett otydligt ögonbrynsstreck som gror igen framför ögat, medan T har ett rent vitt ögonbrynsstreck som är tydligt ljus ända fram till näbbfästet.

Näbb (4)

TTK har en lång, tunn, böjd näbb (en sabel), medan T har en ganska kort, inte så böjd näbb.

Undersida (5)

TTK har ljus strupe som ofta kontrasterar mot den smutsgrå undersidan med beige flanker, medan T har en jämnt vit undersida.

Följande tre karaktärer kan vara svåra att se i fält, men syns ofta bra på foton:

Bakklo (6)

TTK har kort bakklo, medan T har lång bakklo.

Handspets (7)

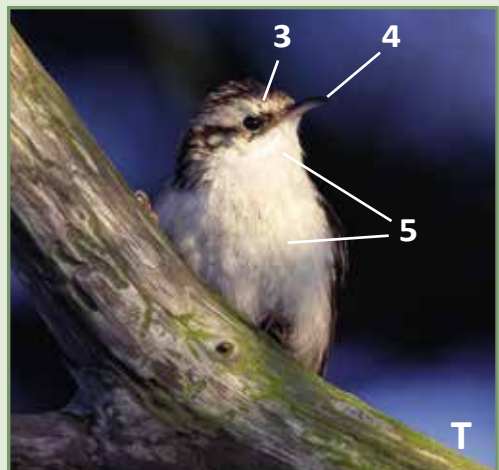
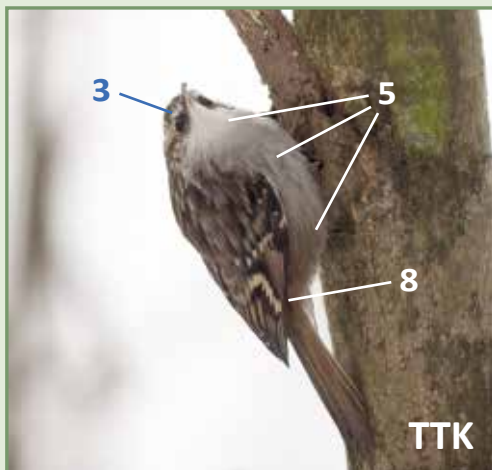
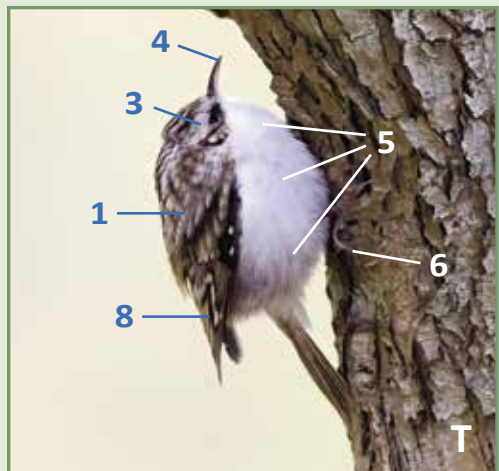
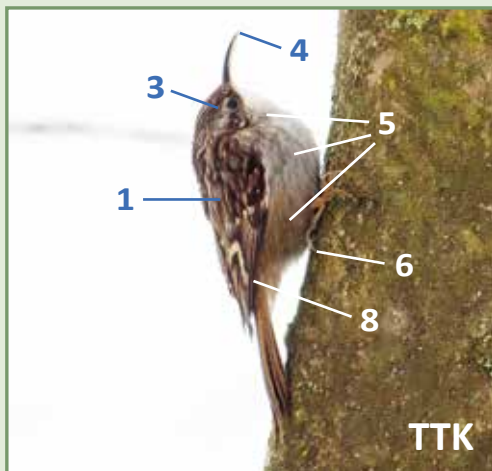
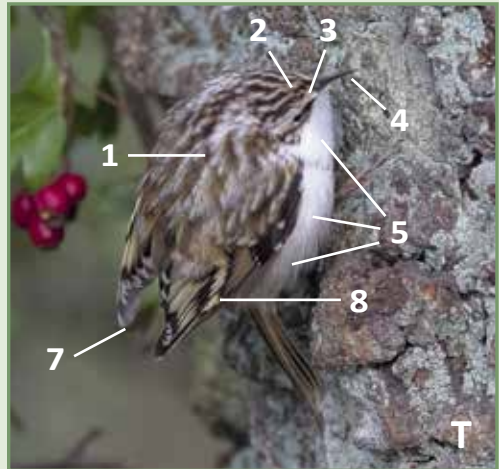
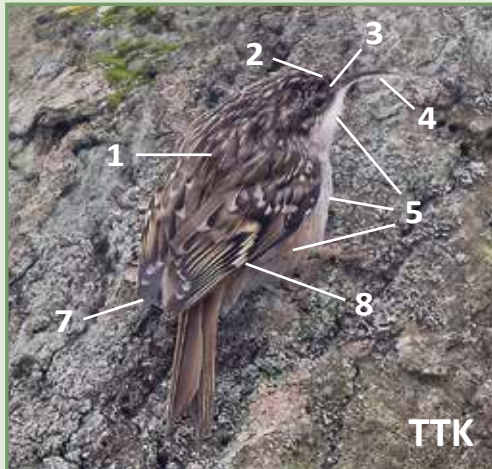
TTK har vita, diamantformade fläckar på handpennespetsarna, medan T har (smuts)vita kanter på handpennespetsarna.

Vingband (8)

TTK har ett ganska jämnt, beige vingband, medan T har ett hack/förskjutning i det beige vingbandet. Karaktären kan "försvinna" i vissa vingvinklar.

Trädgårdsträdskrypare. Alnarp 20 mars 2008.

Sen ankomst

Att vara sent ute har sina dubbeltydigheter för fågelskådaren.
Ofta nödvändigt för möten med ugglor och nattskärror,
fasansfullt för artjägaren.

Ulrik Alm

Notering om sen ankomst var inget hederligt under min skoltid. Men det fanns annat i "straffskalan", från relativt milda tillsägelser, via "ut i korridoren" till kvarsittning och – det kraftfullaste – obklass.

Sen ankomst måste ses i förhållande, sent i förhållande till given tidpunkt. Att fastslå tiden var länge ett krux för människan, att kunna siffrsätta ett "nu" gäckade oss länge. Månens faser och årstidernas växlingar var ju uppenbara. Men hur skulle man dela in tiden i lika långa, eller korta, beståndsdelar? Solur, rinnande timglas, vattendroppande klockor, babylonernas 60-bas (sekunder, minuter) – allt hjälpte oss på vägen mot att kunna fixera en tidpunkt. Nödvändigt, framför allt för oss lite rastlösa européer. För mer exakt navigering över öppet hav var klockan ett måste. Att bestämma latituden (nord-syd) var hyfsat lätt med solens zenitläge, värre var det att avgöra longitud (öst-väst). Man försökte tidmätning med allt möjligt, men lod och pendel i styrmannens gungande kabyss var inget precisionsinstrument. Fjädern (den mekaniska!) revolutionerade urverken. Nu kunde tiden bli bärbar både till lands och till sjöss. Nu hade det blivit tekniskt möjligt för sjöfarare att avgöra var de befann sig på jordklotet. Nu blev det enklare att återvända till platser vid upptäckt. Slavjaktens, plundringens och senare – dessbättre – den fredliga handelns koordinater. Överallt på en buktande sfär var kryssbart. Vi människor var sent på det. Fåglarna, som dessutom rörde sig

ovan ett rullande klot, hade fixat återvändandets problem långt tidigare.

I tider med klimatförändringar har det spekulerats om tropikflyttarna "drabbas" av sen ankomst i förhållande till larv- och insektstoppen. Bordet som avdukat för lövsångare, gök och flugsnappare. Bara taskiga rester återstår. – Men kan man tänka sig att de som regelmässigt kommer sent till festen "lär sig" ? (Dra inte alltför många paralleller till din umgängeskrets.) När omständigheterna skakar till, aktiveras variationen, evolutionens multiverktyg, genetikens tombola som alltid finns i beredskap. Kalibrering sker ständigt, utan fixa mättningsdatum. Uppbrottshormonet – den afrikanska väckarklockan, inbjudan till festen – kan denna också ha en variation i sin igångsättning och verkningsgrad? Eller styrs denna av konstanter som sol, ljus, måne? I interaktionen klimat – vegetation – äggläggare – larver må väl finnas intrikata, intressanta och ännu inte klarlagda samband om var i kedjan det finns vinnare och förlorare. Eller är fåglarnas generationer alltför långsamma för att kunna svara på förändringarna? Amatörens frågor blott!

Sena ankommare börjar sina liv på nya territorier som storartade kryss, för att, så småningom noteras med, på sin höjd, utropstecken. Eller bara konstateras höra till den ordinarie besättningen och med självklarhet läggas till klasslistan. Turkduva, rosenfink, skäggmes, kanske ytterligare någon art, kan räknas dit. Men trädgårds-trädgårdskryp, brandkronad kungsfågel och

"Men trädgårdsträdskrypare, brandkronad kungsfågel och pungmes är alltså högt obklass och uppmärksammas därefter". Foto: P-G Bentz.

pungmes är alltså högt obklass och uppmärksammas därefter. Ögontröttheten lär dröja ett tag. Kalenderårets senkommare är överlag högt skattade. Tornseglarna, dessa himmelska speedwayåkare, mästare i celest kurvtagning, sommarens definition för många av oss.

*Ilande, pilande svalor, på vingarna vilande
högt i det vida blånande,
vindlätt i vinande kast
jordens tröghet hånande –*

(Karin Boye. "Härdarna" 1927)

Överraskningen, det fullständigt oväntade mötet, när tid och rum är i fas, är något av fågelskådningens megamoment. I en tid när så mycket går att avtala, beställa, boka in, är detta en överväldigande flow-upplevelse, som att fullständigt övermannas av slumpens obetalbara skönhet. Sinena vidöppna, tidlöshetens lyckokänsla.

Minnesbilder som består i hjärnans glädjekammare. Motsatsen till överraskningen är den (alltför) sena ankomsten, artjägarens återkommande skräckscenario. På väg mot en förväntad föreställning, vars syner redan flimrar i den ilande skådarens fantasi. Nu är det nära ... Men det blir en ansträngning utan förlösande resultat. Inträdesbiljetten till lokalen är fixad. Scenen, rekvisitan, allt är kvar, men huvudaktören har lämnat. Bara förargliga vingslag bort, vinden bär en replik fjärran ifrån. Den kvardröjande publiken minglar med obetänksam, men hjärtlös, entusiasm om upplevelsen som just var. – Oh, så smärtsamt! Minnet har ett särskilt rum också för oturen och på dess dörr står; varför? – Varför skulle andra – som ändå "bara" har sett 321 arter – ha sådan tur? Missunnsamheten riskerar att anmäla sin ankomst. Andra flyttas uppåt i rankinglistan, själv står senkomlingen ankrad och tungt siffersatt för ytterligare en tid.

Jag var här. Händerna på klippväggen – för 35 000 år sedan... Pettekaregrotterna, Sulawesi, Indonesien.
Foto: Ulrik Alm.

Denisova, Neanderthal – israndens folk som fick ge sig för några med sen ankomst. De senkomna, du och jag, den moderna människan – nomaden från östafrikas eldfångda rift – hade förmodligen ett mer rörigt, prövande, intellekt än föregångarna som "gjorde som man alltid hade gjort". Från och med nu var det flexitid, experiment och utvärderingar som gällde på jorden. Grotterna – den första allmännyttan – var eftertraktade boplatser. Och sista viloplats för denisova och neanderthal, vars ögonhålor, käkar och tänder bjuder efterkommande frågor att bena ut. Som att sitta där med kartongen med familjens efterlämnade, bågande och gultonade foton. Vrida och vända. – Kunde inte släkten tänkt lite framåt, meddelat något mer – sammanhang, vem, vilka, var? Men senkomlingarna, för 15 000 – 12 000 år sedan, de ville berätta! Grotterna – Lascaux och Altamira i sydvästra Europa – dess väggar och valv

blev gallerier för istidens artister. I skenet från fladdrande facklor gjordes tidiga noteringar i Artportalen. Hästar, hjortar, oxar – men inga fåglar. Var dessa alltför självklara eller undflyende? Oavsett så är motiven underbara att betrakta. Och vilka kloka lokalval, våra tidigaste "taggar" har undgått tidernas sanering. Underground utan något samhälle att markera mot. Släktklenoder säkrade under årtusendenas valv. Jorden bjöd sitt hölje över skrovliga pixlar på tidlösa plattformar. Dess portaler har ofta hittats av en snubblande slump. Glipor i marken, slumrande ingångar till en förstenad, men levande, värld – entréer omöjliga att motstå för nyfikna ättelägar i artisternas släktled. "Efter Altamira verkar allt dekadent" – Picassos ord efter besök i det som benämnts "grottmålningarnas Sixtinska kapell". Och här sitter vi med uppdateringar och lösenord, ett fem punkt noll noll noll år senare.

"Indrins utplockade bohag står i säckar i vägkanten efter fullgjort vräkningsuppdrag."
Foto: Ulrik Alm.

Sen ankomst – Madagaskar. Jordens fjärde största ö befolkades påfallande sent, för i runda slängar tvåtusen år sedan. Myten berättar att den största lemuren – indrin – är en gemensam förfader. Vi delade en jungfrulig värld. Men människan valde sin väg, ut på slätterna, in i samhällsbygge och ett allt snabbare civilisationshjul. Indrin stannade kvar i skogen, men ropar alltjämt på sin broder. – Den som en gång lyssnat till detta mäktiga och genomträngande sirens rop har svårt att motstå dess lockelse. Djupt berörande röster ur regnskogens kör. Och människan har kommit! Dessvärre inte med släktkänslans hjälpande hand, utan med förhärjande yxa, såg och eld. Indrins utplockade bohag står i säckar i vägkanten efter fullgjort vräkningsuppdrag. Svärtans träkol. Dessförinnan hann vi sannolikt med att jaga de mäktiga elefantfåglarna ut för ättestupan.

Senkommare kan således rumla om ordentligt, det är klart. Fråga resesällskap, arbetsgrupper och andra konstellationer! Så låt oss se oss i spegeln. Alla med någon insikt om gruppsykologi kan bekräfta detta. Mina cirkelledare behövde då och då samtala kring detta. Roller och relationer omförhandlas ordlöst, nya positioner prövas. Nu behöver vi samlas, den stora gruppen *Homo sapiens* på den världsvida cirkeln Tellus.

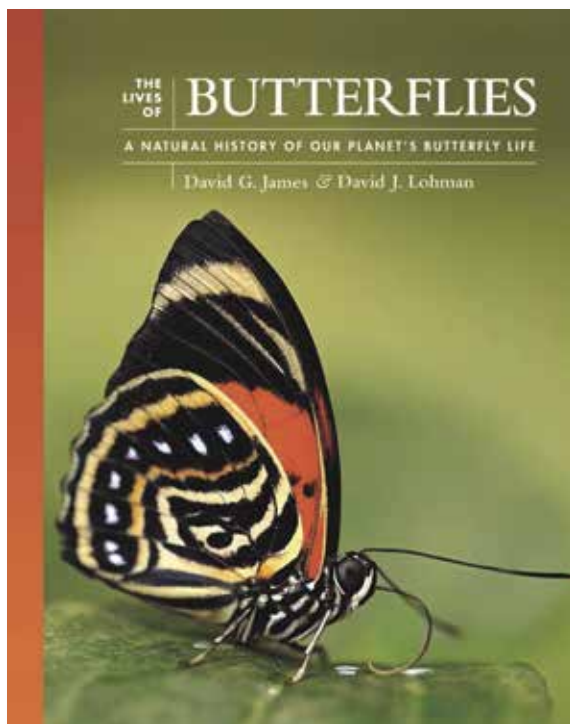
Balans är sköra och tidsbegränsade ögonblick i historien. Alltför många och hastiga "tipping points" ökar risken för att ramla av och gör det jobbigt att kravla sig tillbaka. Bara att hoppas att vi blir kvarsittare på detta klot. Det är det bästa betyg vi kan få. Vi har nåtts av allvarliga tillsägelser. Klimatet i klassrummet har försämrats. Människan har förändrat villkoren – hon kan göra det igen. Däri ligger hoppet.

Ulrik Alm
alm.ulrik@telia.com

The Lives of Butterflies

David G. James, David J. Lohman
Princeton University Press 2023
Hårda pärmar, 288 sidor
Adlibris 427 kr

I Anser 2023:2 recenserades en praktfull bok om skalbaggar från Princeton University Press. Nu föreligger en motsvarande volym om dagfjärilar, dessa sköna varelser som tycks bära sommaren med sig. De är ofta så vackra och varierade att man häpnar. Och boken gör dem helt och fullt rättvisa.

Boken, med undertiteln *A Natural History of our Planet's Butterfly Life* är upplagd på samma sätt som boken om skalbaggar och en om nattfjärilar som vi också tagit upp i Anser. Fjärilars korta liv, deras beteende, habitat för dem, populationer, predatorer och den goda idén att skydda dem, allt detta kan vi ta del av i en utmärkt presentation. Den förklarande ordlistan är värdefull. Sedan följer exempel på ar-

ter från hela världen, alltid fint beskrivna och med världsomspännande utbredningskartor. Bokens format är 252 x 195 mm.

Insekterna är helt avgörande för livet på planeten men många "småkryp" är ju inte så populära hos folk i allmänhet. Men få människor kan ha något emot fjärilar, så vackra, så ömtåliga, så fridfulla.

Och naturligtvis är det överlägset att se dem i det fria, inte uppnådde i glaskabinett. Vi har börjat komma bort från samlande även av dessa djur, som boken framhåller, för att i stället uppskatta deras roll som delar av ekosystemet och allt oftare som fotoobjekt. Men visst har sam-

lingar bringat mycket kunskap. Många människor har också fascinerats av hur en fullbildad fjäril tar sig ut i världen ur en liten puppa. Många gånger har ordet mirakel använts om detta.

Sverige har ju också fått en nationalfjäril sen 2022: citronfjärilen, som ofta är den första som visar sig på våren.

Livscykeln beskrivs ingående och man häpnar när man läser om hur långt många fjärilar kan flytta. Bara som exempel, hur kan tistelfjärilar som kläcks i Marockos Atlasberg klara av att flyga upp till oss? Men det är ju vad de gör år efter år. Migrationsrutten kan uppgå till 5 000 km! Monarkfjärilarnas långa flytt genom Nordamerika har varit ämne för naturfilmer på TV upprepade gånger.

Bildmaterialet i *The Lives of Butterflies* är femstjärnigt, liksom tryck och papperskvalitet. Är du bara i någon mån lepidopterist, "fjärilsmänniska", och klarar språket, då ska du unna dig den här boken. Många fågelskådare är också fjärilsskådare, en förträfflig kombination.

Antalet arter av Lepidoptera, som betyder "vingar med fjäll", är nära nog 20 000 på planeten. Många människor tänker nog i första hand på kålfjäril, nässelfjäril, tistelfjäril, amiral, påfågelöga och de små blåvingarna men det är nöjsamt att ta till sig fler.

ARNE OHLSON

Skärfläcken: den gracila vadaren

Niclas Ahlberg

Niclas Ahlberg Nature Photography 2023

Inbunden (Halvklotband), 180 sidor

Naturbutiken 449 kr

Skärfläcken är den andra boken av naturfotografen Niclas Ahlberg/N. Han har prisats i flera internationella fototävlingar och är sedan ett år naturfotograf på heltid.

Boken är en vacker fotobok om skärfläcken med omväxlande helsidesbilder och hela bilduppslag. Bilden står i centrum, och det är fantastiskt fina fågelbilder han tagit i gryningsljuset på Gotlands östkust. Det speciella med boken är hans förmåga att fånga stämning och ljus. Dessutom är skärfläcken ett optimalt fotoobjekt. Den monokroma, grafiska fjäderdräkten, den spännande uppåtböjda näbben, och rörelsemönstret när den söker föda. Ahlbergs bilder på den gracila skärfläcken väcker starka känslor hos läsaren. Jag uppskattar att bilderna sällan är hårt beskurna. I stället finns det finns luft och utrymme kring fåglarna i bild, något som skapar lugn.

Boken är layoutad med varsamhet, och textens vackra typsnitt matchar bildmaterialet. I texten får läsaren följa skärfläcken från ankomst till Sverige, och häckplatserna genom häck-

ningen, och avfärd till övervintringsplatserna, och allt där emellan. Ahlberg skriver att det blivit många tidiga morgnar, krälades i lera, genom vassar, ibland jagad av kossor och tjurar med risk för livet för att få ihop det bildmaterial som illustrerar boken. Men att dessa morgnar också varit en enorm källa till energi och livskraft för honom.

Jag läser i boken att Linné såg sina första skärfläckor på Ölands södra udde 8 juni 1741, och att lokalbefolkningen kallade den för skärfläcka, ett artnamn Linné tog med sig. Linné skrev: "Denna fågel är så mycket underligare, som hans art är den enda, hvilken skaparen gifvit ett tillbakaböjdt näbb, med hvilket han i dyn, såsom en plog, ristar att söka sig föda." Han gav fågeln det latinska namnet *Recurvirostra avosetta* – som lär betyda den gracila vadaren med uppåtböjdt näbb.

I boken beskrivs två fina lokaler för skärfläcka: Munkagårdsfloen utanför Morup (en våtmark som skånske Jens Morin har ritat) och Landgrens holme i Skanör. Mikael Kristerssons trägna arbete med Landgrens holme uppmärksammas på två uppslag i boken, vilket känns fint.

Denna hyllningsbok till skärfläcken går rakt in i hjärtat. Jag blir glad av att bläddra i den! Något jag tar med mig speciellt är bilderna på de duniga ungarnas upp-
täcktsfärd i vattenbrynet – helt fantastiskt!

MIKAEL ARINDER

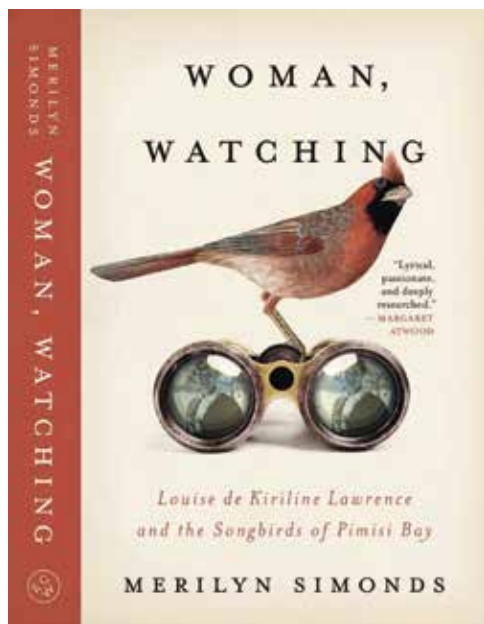
WOMAN, WATCHING
 Louise de Kiriline Lawrence
 and the Songbirds of Pimisi Bay

Merilyn Simonds
 ECW Press, 2022
 Häftad, 368 sidor
 Adlibris 274 kr

Louise de Kiriline Lawrence, född Flach, ansåg själv att hon hade flera liv, åtminstone fyra. Hon föddes i slutet av 1800-talet i en välbärgad familj i Östergötland. Hennes far var bland annat generaldirektör för Lantbruksstyrelsen och en genuin naturmänniska. Det är mycket tack vare honom som Louise fick sitt stora intresse för djur och natur. Vid 17 års ålder, efter att ha blivit introducerad vid det svenska hovet, utbildade sig Louise genom Röda Korset till sjuksköterska och fick efter krigsutbrottet 1914 placering i ett danskt läger för krigsfångar. Där träffar hon en rysk officer, Greb de Kirilin. De gifter sig så småningom och flyttar till Ryssland. Louise får arbete som sjuksköterska men då revolutionen lyckas tas Greb tillfång. Louise lever i ovisshet och under magra förhållanden men får till slut beskedet att bolsjevikerna har dödat hennes man.

Louise bor därefter en tid i Sverige innan hon 1927 emigrerar till Kanada som hon hört ska vara väldigt vackert. Hon hamnar som sjuksköterska i Röda Korset i North Bay, norr om Toronto. Efter en tid blir hon tillfrågad om hon kan ta hand om femlingarna Dionne, som föds i maj 1934. De är de första femlingar som samtliga överlever mer än en dag och blir därför världskändisar. Uppmärksamheten och pressen är stor på chefssköterska Louise att se till att de klarar sig. Hon tar hand om dessa fem flickor under deras första levnadsår och skriver sen en bok om dem. Hennes första bok.

År 1935 pensionerar Louise sig från sjuksköterskeyrket. Hon bygger en timmerstuga vid Pimisi Bay, öster om North Bay där hon lever mycket enkelt, utan rinnande vatten, elektricitet och andra förnödenheter. Till sin hjälp tar hon Leonard (Len) Lawrence – en tusenkonstnär som inte är rädd att hugga i. De bygger hus och skapar sig en tillvaro där de föder upp

höns och minkar så att de kan sälja ägg, höns och skinn. Sagan tar slut när Len drar ut i andra världskriget. Arbetet med djuren blir för tungt för Louise som i stället ägnar sig åt att studera de fåglar hon har i sin närhet. Det är också inom detta område hon gjort sig känd över stora delar av världen, i synnerhet i Nordamerika.

Louise kommer att bli en pionjär inom fågelforskningen. Hon är med och bygger upp metoder för att inventera och studera olika arter. Hon kan sitta högt uppe i ett träd och studera fåglar som häckar i träden intill. På behörigt avstånd noterar hon vad hon ser: när honan ruvar äggen, om hannen hjälper till, hur länge de ruvar innan de tillfälligt lämnar för att söka föda, hur lång tid det tar innan äggen kläcks, vem som matar o.s.v. Alla dessa detaljer skrivs ner i anteckningsböcker och på indexkort och bildar så småningom bra information till böcker om Kanadas och Nordamerikas fåglar. Hon väljs också in i flera organisationer, till exempel American Ornithologists Union (AOU), samt blev utsedd till hedersdoktor vid Laurentian University i Ontario.

Det är fascinerande att läsa alla detaljer om hur Louise närmade sig fåglarna och med vilket tålamod hon studerade dem och skrev ner

allt hon observerade. Hon lärde sig också att fånga och ringmärka fåglar och bidrog till att kunskapen om fåglarnas flyttning ökade. När Rachel Carson kom ut med *Tyst vår*, 1962, kunde Louise bekräfta att hon också sett nedgången i småfåglar redan under andra halvan av 1940-talet och att det sedan eskalerat. Hennes noggrant nedskrivna observationer och inventeringar pekade på hur människan sätter sig själv i fokus och andra arter runt om oss får ta konsekvenserna. Louise var mycket aktiv i miljödebatten under senare halvan av 1900-talet.

Louise de Kiriline Lawrence dog i april 1992 men hennes minne lever vidare i North Bay. Varje år hålls *Louise de Kiriline Lawrence Nature Festival* där olika fågel- och andra naturaktiviteter för hela familjen arrangeras.

Denna bok är skriven av Louise granne Marilyn Simonds, som också är fågelskådare, men framför allt författare på kanadensisk engelska. Det medför att en del ordval inte känns

igen från vår skolengelska. Men språkbruket ter sig också ganska ålderstiget beroende på att hon citerar mycket från alla de anteckningsböcker, indexkort, brev och skisser som Louise donerat till the Library and Archives Canada i Ottawa. Mycket är alltså skrivet i mitten av förra seklet och är därför inte lika lättläst som dagens engelska.

Mitt tips: ha en bra fågelbok (eller -app) tillhands när du läser boken. Det berättas om många nordamerikanska fågelarter som åtminstone jag inte hade koll på. En del arter finns inte längre men det gör ändå det hela mer intressant och spännande om man bättre förstår vilken fågel hon talar om och hur den ser ut.

EVA HJÄRNE

Fåglar och människor

– Essäer om fåglar i natur, konst och litteratur

Bo Ekberg

Carlssons förlag

Hårda pärmar, 243 sidor

Bokus 361kr

Lundaläraren och fågelskådaren Bo Ekberg får nu anses som en erfaren författare när det gäller fågel- och naturböcker. Han har tidigare varit med i redaktionen för *Skånes Fåglar i dag och i gången tid* i två delar, och författare till böcker som *Fåglarnas värld - om den moderna ornitologins framväxt* och *Jag tyckte mig se en svart stork*. Den ornitologiska allmänbildningen är alltid närvarande och kunskapsmassan är imponerande hos Ekberg – han vet var man letar för att hitta underlag till intressanta berättelser om fåglar och fågelskådare. När det gäller essäsamlingar som den nu utgivna *Fåglar och människor* så finns det alltid en risk att den intresserade läsaren (som ofta har en redan välfylld bokhylla

hemma) redan har läst om de fakta som presenteras. Genom åren har ju bland annat Gunnar Brusewitz i Sverige och en mängd andra författare sammanställt historiska fakta om ornitologins landvinningar och personligheter. Jag har själv metervis med dylik litteratur men kan ändå med glädje hitta ny information i *Fåglar och människor*, vilket naturligtvis visar att författaren inte bara förlitar sig på klassiska, redan använda källor och exempel utan att han även gått egna vägar och hittat unika infallsvinklar.

Fåglar och människor är en elegant bok med många fina illustrationer i färg från äldre ornitologiska verk. Boken är uppdelad i olika sektioner som till exempel "Fåglar och fåglalåt", "Skådare som skrev" och "Fåglar i konsten". Texterna handlar oftast om personer som på ett eller annat sätt kopplat samman sin egen talang (till exempel som konstnär eller författare) med intresset för fåglar och deras liv. Ämnesområdet är brett, Ekberg tar ut svängarna och blandar friskt. Bland personporträtten får vi till exempel även en mer detaljerad redogörelse om doppingars liv (bland annat med koppling till Lunds reningsverk!).

Ett speciellt kapitel, som kanske är lite udda i sammanhanget, är det om Malmöfågelskådaren Sune "Falköga" Christiansson. Det detaljerade porträttet av Falköga ger en rörande bild av en något udda person som med fågelskådningens hjälp hittade en plats i samhället. Här är verkligen kopplingen mellan fåglar och en människa livsavgörande. Bo Ekberg kan konsten att berätta om detta på ett lättläst och elegant sätt och det är nästan lite synd att det inte finns mer av detta i boken. Kapitlet om Falköga är mycket bra, men känns kanske lite felplacerat, eventuellt för att det har en sådan lokal och känslig ton i jämförelse med övrigt material i boken. Om man får önska så vore kanske en serie liknande fina porträtt av fågelskådare en trevlig idé för en kommande bok.

Sammantaget är *Fåglar och människor* en bok som bjuder på en stor dos "ornitologisk allmänbildning", det vill säga en mängd kringinformation för den som inte nöjer sig med att bara identifiera fåglarna ute i naturen utan också vill veta mer om fåglars plats i samhället och bland oss människor.

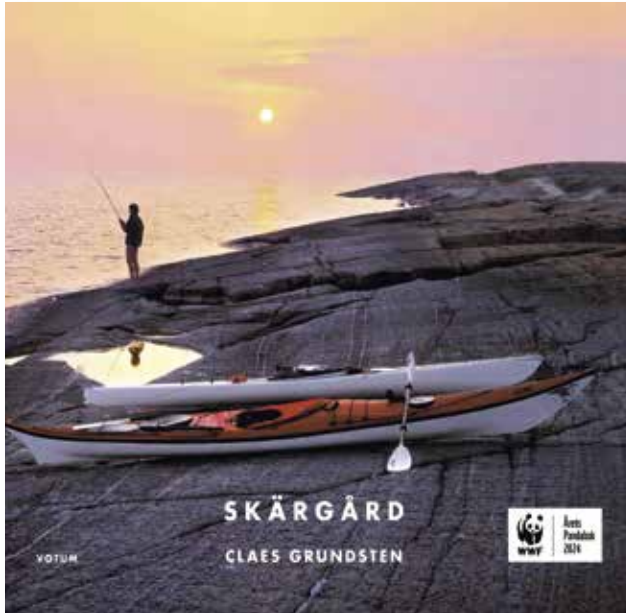
PETER ELFMAN

Skärgård

Claes Grundsten
Votum Förlag, 2023
Inbunden, 233 sidor
Naturbutiken 325 kr

Denna fotobok om Stockholms skärgård har fått utmärkelsen Årets Pandabok 2024 av WWF. I boken skildrar den kände naturfotografen Claes Grundsten/N skärgårdens natur i vackra bilder och informativa texter. Grundsten är fotograf och författare och har producerat mer än 35 böcker. Han är framför allt känd för sina landskapsbilder från svenska fjällen, nationalparker och vandringsleder runt om i världen. Stockholms universitet utnämnde honom till hedersdoktor 2011 för hans naturskildringar. Som kuriosas kan nämnas att hans son Måns Grundsten är ledamot av Raritetskommittén.

Stockholms skärgårds myller av öar, kobbar och skär är en av Sveriges få riktigt världsunika naturmiljöer. Boken är fylld med vackra foton som visar landskapets skiftningar under olika årstider och i skiftande väder. Fokus ligger på horisontella vyer (oftast ut mot öppet vatten) och geologiska detaljer. Emellanåt finns även bilder av växter och djur med i boken även om fågelbilderna är få. Däremot är det nästan inga människor på bilderna i boken. Den är därför lite ödslig och stilla, trots att många människor tillbringar sin fritid i skärgården. Den vackra, pastellfärgade omslagsbilden med en person som står och fiskar bakom två uppdragna kajaker är otypisk för bokens övriga bilder. Det är ganska få bilder från öarnas inre miljöer. I stället har vattnet och klipporna en huvudroll i boken. Texterna blandar fakta och personliga upplevelser, och man märker att Grundsten har stor friluftsvana.

Medan fotot är i världsklass är jag inte helt tillfreds med bildredigeringen, eller om det är trycket. Många bilder känns ganska färgmättade och hårda i kontrasterna. Därtill känns vissa bilder över-skärpta. Layouten av texten är okonventionell med manuskriptliknande textuppslag där marginalerna i överkant och underkant är oväntat små. Textmassorna förvandlas till stora grafiska sjök, lite som om de var foton. Kanske är det avsikten, men jag tycker inte det är till bokens fördel.

Summa summarum är boken ett praktverk att njuta av för en bred allmänhet, men speciellt för naturintresserade med relation till Stockholms skärgård.

MIKAEL ARINDER

SkOF Res

Scanbird

Extremadura 20–27 april 2024

Reseledare: Björn Malmhagen

I priset ingår:

Flyg, transport under hela resan, del i dubbelrum på hotell.
All mat från middagag första dagen till frukost sista dagen.

För pris, program och anmälan:

<https://skof.se/fagelintresse/skof-res/>
eller www.scanbird.com

Teknisk arrangör och kontakt:

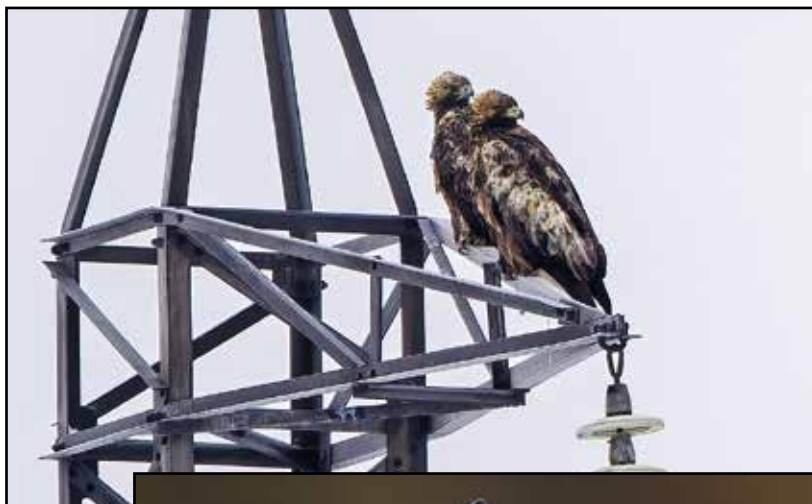
Scanbird ApS
Telefon (+45) 234 234 04
Hemsida: www.scanbird.com – Mail: scanbird@scanbird.com

Nerladdat

Fågelskådning som fritidssysselsättning är på kraftig frammarsch i Sverige. Samtidigt har intresset för fågelfotografering vuxit enormt. Var och varannan fågelskådare är numera utrustad med en avancerad kamera med teleobjektiv. Många av fotografierna tjänar som utmärkt dokumentation av fynd av sällsynta fåglar. Andra är enbart vackra, spännande eller helt enkelt väldigt annorlunda. Många av föreningens ivriga fågelfotografer väljer att visa sina bilder i SkOFs Facebookgrupp "Fåglar i Skåne", som enbart är avsedd för fågelfoton. Sidan är uppskattad och det laddas dagligen upp ett stort antal fågelfoton.

Då inte alla av föreningens medlemmar använder sig av Facebook, har administrationen, tillsammans med *Anser*s redaktion, bestämt att några "slumpvis utvalda" foton skall presenteras för tidskriftens läsare på ett uppslag i varje nummer.

Vi hoppas att detta skall vara sevärt. Håll till godo!

Kungsörnar. Kristianstadsläppen, 9 januari 2024.
Foto: Hans Cronert.

Skrattmå. Helgeå, Kristianstad, 9 januari 2024.
Foto: Kerstin Frodig.

Knipa. Mölle, vårvintern 2021.
Foto: Tomas Svensson.

Jorduggla. Södra Skåne, 6 januari 2024.
Foto: Ronny Malm.

Skäggmes. Lindeshamn, Landskrona, 16 januari 2024.
Foto: Ronnie Svensson.

Varför går det dåligt för tornseglarna?

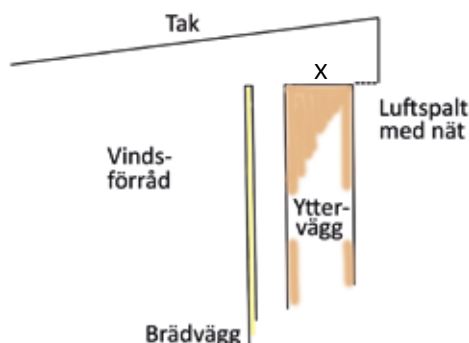
Att det går dåligt för arten speglas bland annat av de svenska rödlistningarna under senare år. Från att ha bedömts som livskraftig (LC) 2005 har den gått via Nära hotad (NT) 2010, Sårbar (VU) 2015 till Starkt hotad (EN) 2020.

I BirdLife Internationals reviderade upplaga av den europeiska rödlistan 2021 klassades tornseglaren som nära hotad (NT) och med ett minskande bestånd i Europa. I förra listan från 2015 var klassningen livskraftig (LC).

<https://www.birdlife.org/wp-content/uploads/2021/10/BirdLife-European-Red-List-of-Birds-2021.pdf>

Jag har inte svaret på frågan i rubriken. Det är säkert flera olika faktorer som samverkar och en lär vara bristen på bostäder. Moderna fastigheter har sällan de möjligheter till kryp-in som ofta fanns i äldre fastigheter. Därtill kommer det trista faktum att många fastighetsägare natar de få boplatshål som fortfarande finns. Man vill inte ha "svalor" som smutsar ner. Här spelar stor okunnighet in eftersom tornseglaren måste vara en av de arter som lämnar minst spår efter sig. Men "svalor" är ju svalor i gemene mans ögon.

De boplatser som fortfarande finns i tätortsmiljöerna är tyvärr också ofta behäftade med flera brister eller direkta farligheter. Det kan handla om trånga boplatser eller om lutande sådana (t.ex. under takpannor). Man kan förvänas över det faktum att så många icke flygfärdiga ungar hittas på marken under juli och augusti.

Figur visande den i texten nämnda tak-vägg-konstruktionen som kan vara en dödsfälla för tornseglarna. X: boplat. Skiss: Kenneth Bengtsson.

Till Fågelskydd Spillepeng rapporteras årligen flera tiotal fall med sådana nedfallna ungar och då ska vi minnas att mörkertalet säkerligen är mycket stort. Beror dessa fall på trångboddhet, på lutande boplatser eller på något annat? En del ungar är i mycket dålig kondition och där kan desperation kanske vara en orsak till att de faller ut, men huvudparten av fallen gäller ungar i god till mycket god kondition.

En annan farlighet som gäller för både adulta och unga fåglar är att en del boplatser har en, som jag kallar det, köksutgång. Denna utgång leder in till vindar och väl där är seglarens öde beseglat, såvida ingen hittar dem i tid. Vi har hämtat flera adulta tornseglare på vindar och även här måste mörkertalet vara stort. Hur många torra seglare ligger bland bohag på diverse vindar?

Ett exempel är en tornseglare som jag för några år sedan hämtade på en vind i grannhuset till mitt. Boplatserna i denna fastighet undersöktes och i Figur 1 har jag försökt åskådliggöra hur det såg ut. Luftspalten som ledde in till själva boet nätades när huset byggdes. Men dessa nät är idag trasiga på många ställen och då kommer seglarna in till den cirka 15 cm breda hyllan. Men "köksutgången" ligger ju intill och om den används är det kört för fågeln – den hittar inte tillbaka. Risken med att bosätta sig på liknande platser är alltså uppenbar. En annan fara är att det – av någon anledning – ofta tycks finnas diverse trådrester i tornseglarnas bon. Trådarna sitter ibland fast i något och när den andra änden fastnar runt benet på tornseglaren är den så att säga kopplad. Flyger den då ut så blir den hängande – oftast på oåtkomlig höjd. Vi på Fågelskydd Spillepeng har sett flera sådana fall.

Hur kan vi då hjälpa tornseglarna? Att sätta upp holkar är väl det bästa rådet, men det är också viktigt att informera fastighetsägare om värdet av att behålla fungerande boplatser.

KENNETH BENGTSSON
FÅGELSKYDD SPILLEPENG

Varken dumma, berusade eller stöldbena

Människan har i långa tider haft den tvivelaktiga vanan att tillvita andra varelser en mängd egenskaper, oftast otrevliga och osympatiska, som vi själva besitter. Han eller hon sägs uppträda som det eller det djuret och nästan alltid är det sakligt felaktigt. Djuren förtjänar definitivt inte att betraktas som dåliga exempel på både det ena och det andra hos oss själva. Kanske kan det vara värt att i all enkelhet kortfattat titta på de vanligaste talesätten som berör vilda fåglar hos oss.

Dessvärre upprätthåller ofta de här talesätten en negativ och felaktig syn på de arter som nämns, utan eftertanke. Gemensamt för talesätten är mestadels påståenden av okunskap och missvisande uppfattningar. Och nog är flera av dem rentav löjliga! Av dussinet exempel i dessa rader är majoriteten negativa omdömen.

Dum som en gås. Nej, gäss är inte alls så dumma som vi ofta tror och säger. De lär sig ofta att undvika faror som exempelvis skillnaden mellan jägare och människor som inte är beväpnade. Som vi vet hade inte minst Konrad Lorenz mycket fascinerande att berätta om deras sociala leverne.

Glad som en lärka. Vi måste väl alla ha kommit långt bort från föreställningen att fåglarna sjunger för att de vill glädja oss! Men kanske känner de sig "upprymda" när partners uppmärksamhet ska påkallas och revir påannonseras.

Stjäl som en korp. Kråkfåglar är läraktiga och tar för sig men det är ju inte det samma som att stjäla som en människa.

Den tjuvaktiga skatan. Att skator skulle vara så begivna på blanka föremål och ta dem så fort tillfälle dyker upp är en myt, men allmänt känd. Kan något sådant föremål infogas i det skickligt byggda boet må det vara hänt men det är absolut inte vanligt förekommande. Det finns forskare som tittat in i åtskilliga skatbon utan att finna en enda guldring eller silversmycke. Bidragit till uppfattningen har sannolikt den italienska 1800-talsoperan *Den tjuvaktiga skatan*, *La gazza ladra*, av Gioacchino Rossini.

Fyllekaja, full som en alika. Varför skulle kajor ge intryck av att vara påverkade av något rus?

"Klok som en uggla"? – Nej, ugglan är inte klokare än de flesta andra fåglar! Foto: P-G Bentz.

Nog är uttrycket löjligt! (Det mestadels skånska *alika* torde vara en variant på danskans *allike*).

Klok som en uggla. Nej, ugglor är inte klokare än de flesta fåglar, men vi inbillar oss så eftersom de har ett ansikte med framåtriktade ögon liksom vi har. I antikens Grekland var ugglan en symbol för vishet, liksom hos romarna.

På som en hök. Hökars fångst av byten har länge retat upp folk och har förvridits till en dålig egenskap hos vissa personer.

Majestätisk som en örn. En maktens symbol i olika skepnader, på vapensköldar och flaggor. Och ingen kan väl tycka annat än att örnar är imponerande.

Fredsduva. En vit duva symboliserar ofta fred. Under parningstiden är emellertid många arter av duvor, speciellt ringduvan, ytterst stridbara.

Kråkfötter. Slarvig, svåräst skrivstil kan inte ha med kråkors fötter att göra!

Äter som en gråsparv. Att vara liten i kosten, men gråsparvar i flock kan förtära en hel del.

Och till sist: *Det vete fåglarna* som hänvisning till okunskapen.

ARNE OHLSSON
LUND

Det är lätt att tänka fel – eller att inte tänka alls!

Tänk så mycken förargelse och till och med hat som hade kunnat undvikas om Carl von Linnés kloka ord från 1749 hade vunnit gehör och stor spridning. Då hade kanske kråkors och råkors "härjande" på fält och gräsytor setts med andra ögon under åren som har gått. Så här skrev Linné vid ett besök vid Hallandsås 18 juli 1749: "Kråkor upphackade ängen, att hon låg beströdd med små torvor eller tofsar av gräs och besynnerligen av Nardus [stagg] och fårgräset [fårsvingel], när som maskar lågo under dessas rötter, dem de liksom lukta ovan jorden. Jag grov [grävde] här, där de mycket plockat ängen, och fant straxt en hop fetpölsor eller larvas *Tipulae* [trolig ollonborr- och harkrank-larver]. Då kråkorna gå på våra åkrar, tro vi allmänt, att de plocka korn, som dock torde låta sig åtnöja sig med de maskar, som äta de små rötter på säden, och alltså göra oss större nytta än skada" (Linné 1749).

En av Arlövs fräscha gräsmattor där råkor, kajor och fiskmåsar har provianterat i decennier. Foto: Kenneth Bengtsson.

Så rätt han hade, Linné! Larver och andra småkryp samt hamstrad föda är det som kråkfåglarna som regel letar efter. Visst åker några korn eller andra för oss matnyttiga bitar också med, men i huvudsak är det småkryp som gäller. Därmed gör de odlaren en stor tjänst. Så skedde t.ex. 2013 då gammaflyet hotade skånska betfält. Men råkorna lät sig väl smaka av deras larver och tack vare dem blev skadan inte så stor som det hade befarats. Till och med lantbrukarnas egen tidning ATL tog upp saken.

Kråkfåglarna, kanske i synnerhet råkorna, gör ingen skada på en frisk gräsyta. Deras spetsiga näbb gör ett litet hål när en larv upptäcks och plockas upp. Hålet kan liknas vid de hål som golfbaneskötare gör i greenerna för att lufta gräsmattan – en ren skötselåtgärd alltså.

I de fall kråkfåglarna verkligen drar upp turvor och gräsytan ser bedrövlig ut beror det högst sannolikt på ett våldsamt angrepp av diverse skalbaggar och andra insekters larver. Gräset är alltså redan förstört, eller hårt angripet, och det råkorna och de andra gör är att hjälpa till med saneringen.

Jag har följt råkorna i min hemort Arlöv i många år och sett dem proviantera på ortens gräsmattor året om. Trots, eller kanske på grund av, råkornas idoghet har vi mycket fräscha och friska gräsmattor i byn.

Referens

Linné, C. 1749. *Carl Linneus skånska resa*. Wahlström & Widstrand 1975.

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

Är skedstorken på väg till Sverige?

Att se en skedstork födosöka är en underhållande upplevelse. Med rejäla sidorörelser avsökes grunt vatten och bottnar efter småfisk, sniglar, insekter, kräftdjur. Kommer den synen att bli mer vanlig i svenska våtmarker framöver? Det finns tecken som tyder på det. Och nog är skedstorken välkommen.

Någon tidningstext har förkunnat att vi kommer att få ytterligare en stork i Sverige om skedstorken etablerar sig här. Stor och ännu vitare än den vita storken, långbent och långnäbbad, nog kan det förefalla så. Men det är inte korrekt! Skedstorken *Platalea leucoridia* (vår europeiska art – en av sex skedstorkarter i världen med utbredning på lika många kontinenter) är en ibis, namnet till trots. Men många fågelnamn är ju missvisande. Vad sägs om skedibis i stället? Nåja, fågelnamn ändras inte med lätthet så detta får stanna vid en tanke. Danskans *skestork* motsvarar, medan engelskan och tyskan nöjer

sig med den "tillplattade", i spetsen breda och runda näbbformen som artnamn: *spoonbill* respektive *Löffler*.

När den första skedstorken uppenbarade sig inom Sveriges gränser kan vi ju inte veta säkert men det finns ett medeltida näbbfynd från Öland och då är vi uppemot 1 000 år tillbaka i tiden. Långt senare, 1928, mottogs två individer i Lycksele och en i Skellefteå på sämsta tänkbara sätt, med bössan i hand på observatörerna. Men det var ju det vanliga "välkommandet" på den tiden. Skånes första skedstork anges som en adult i Skanör 1956 och sedan har det bara ökat med tillfälliga besök. Men det är i Danmark det gått riktigt fint framåt. Från första kända häckningen 1900 har kurvan pekat kraftfullt uppåt till 101 par 2011, 331 par 2017, 383 par 2018 och nästan 600 par 2021. Sedan har en viss minskning skett, men 2023 häckade den på Pepparholm (Peberholm). Och här är vi nära Sverige! Därifrån är det inte många hundra meter till den svenska gränsen som tvärrar Öresundsbron.

Skedstorkar vill helst ha små öar med för bona användbara vassar och annan vegetation. De undanbeder sig människor som går iland där.

När Pepparholm anlades som en ö där Öresundsbron går ner för att bli en tunnel till Själland vid Kastrup/Copenhagen Airport utökades Danmarks landyta med 1,3 kvadratkilometer. Inte mycket förstås, men vilket stycke land med välstuderad inflyttning av fauna och flora det är. Från tomhet till icke försumbar biologisk mångfald bredvid motorväg, järnväg och nu solpaneler, det är detta lilla fragment av land centralt i Öresund. Vi ska också vara mycket tacksamma över att Saltholm undgick de helt förödande exploateringsplaner på flygplats som en gång fanns. Med så mycket exploatering runt Öresund vore det en skam och illgärning om också denna unika våtmarksö hade förstörts.

ARNE OHLSSON
LUND

Skedstorken är på frammarsch. Foto: Anders Wirdheim.

Trafikdödade fiskmåsar – ett sommarproblem?

I arbetet med skadade fåglar upplever vi på Fågelskydd Spillepeng en markant topp av fall med ving- och benskadade fiskmåsar varje sommarsäsong. Från slutet av april till början av augusti får vi mängder med samtal om sådana och oftast handlar det om brutna vingar. Så gott som alltid går skadan att härleda till trafikmiljöer. I början av nämnda period handlar det om adulta fiskmåsar men från och med slutet av juni börjar även fall med årsungar att bli allt vanligare. Att dessa yngre fåglar råkar ut för skador beroende på orutin om stadens faror är lätt att förstå. Men varför blir så många vuxna fiskmåsar ving- och ibland benskadade under just somrarna och nästan inte alls under övriga månader?

Fenomenet med en topp av skadade adulta fiskmåsar under somrarna höll i sig år efter år och 2018 beslöt vi att ta reda på hur det faktiskt förhöll sig. Under åren 2018–2023 har vi därför bokfört varje tvåårig eller äldre fiskmåsar

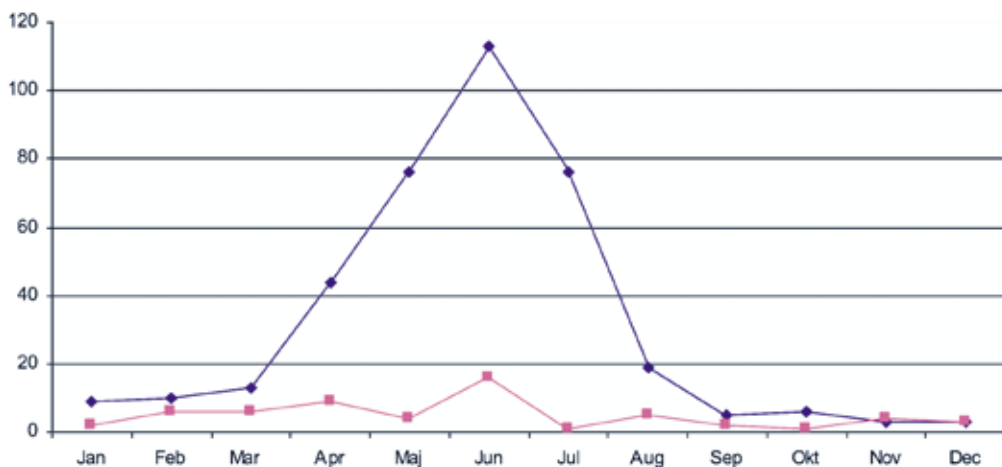
med skador som med stor säkerhet kan härledas till trafikmiljöer. Det handlar då oftast om vingbrott och benförslamningar (det senare ofta en följd av en ryggradsskada efter en kollision). Vi bokförde även 3-åriga eller äldre gråtrutar under samma period och resultaten visas i Figur 1. Gråtruten är (ännu?) inte en så vanlig stadsfågel som fiskmåsen, men tendensen till en topp i juni finns där. För fiskmåsens del är tendensen mycket tydlig. Det sker betydligt fler trafikolyckor med dessa inblandade under sommarmånaderna. Och allra flest skedde i juni i vår studie (i 113 fall för fiskmåsar och för gråtrutarna i 16 fall).

Då inställer sig frågan: Varför är det så? Vi har flera teorier och kanske är det en kombination av dessa som gäller.

- Sannolikt handlar det om två olika fiskmåspopulationer i staden under sommar- respektive vinterhalvåret. Många av Malmös fiskmåsar lämnar landet efter häckningarna för

Fiskmåsar lever farligt i malmötrafiken. Foto: Kenneth Bengtsson.

Figur 1. Trafikskadade fiskmåsar (blå linje) och gråtrutar (röd linje) i Malmö 2018–2023. Pricken för fiskmås i december syns inte eftersom den visar samma värde som för gråtrut, nämligen 3 ex.

vistelse i Nordvästeuropa under vintern. Samtidigt anländer fåglar från nord- och nordostliga områden för övervintring i Skåne. Kanske är malmöfödda måsar mer benägna att födosöka i tätortsmiljöer än de nordligt födda?

Trafikdödad gråtrut. Foto: Kenneth Bengtsson.

- Kanske spelar dagsljusets längd en roll? Det är ju ljusare många fler timmar under sommaren vilket möjliggör fler tillfällen att födosöka i städerna.

- Under somrarna finns det väldigt många uteserveringar som direkt eller indirekt matar fåglar. Över huvud taget verkar vi människor direkt eller indirekt spilla mycket mer mat på gator och torg under sommarhalvåret än under dito vinter.

- Slutligen har vi det faktum att somrarnas fiskmåsar har ungar att mata. Trycket på att hitta mat är stort och om det finns rik tillgång på mat i närheten av boplatserna sker födosöket där, oaktat om det är en farlig miljö eller inte.

Längre än så kommer vi inte i denna ministudie över fiskmåsars och gråtrutar årsliga olycksfrekvens. Men en sak ska tilläggas: Måsfåglar har överlag ett uselt trafikvett. Finns det någon matbit på gatan eller på vägen ska jag ha den och om det finns flera måsar i området är det flera jag som är inblandade. Ofta blir det fullt tumult och någon hänsyn till bilarna tags inte. Därför blir det ofta som det blir.

KENNETH BENGTSSON
FÅGELSKYDD SPILLEPENG

Bäst att inte bli sjuk

Alla vi människor blir ju sjuka någon gång under vår levnad. Ibland allvarligt sjuka, men oftast med sådant som snart går över. Behöver vi hjälp finns det som regel sådan att få. Skadar sig gör de flesta av oss också någon gång, men även i dessa fall finns det gott hopp om hjälp och bättring.

Men hur är det för fåglarna? Någon hjälp från andra kan de inte räkna med om de blir sjuka eller skadar sig, utan de är helt hänvisade till att klara sig själva. Och det går nog inte så bra i de flesta av fallen. För en fågel gäller det alltså att hålla sig frisk och att inte råka ut för en skada.

Sjukdomar som för oss människor inte innebär några stora bekymmer är alltså ofta dödliga för fåglarna. Särskilt viktigt att hålla sig frisk är det för de mindre fåglarna och i synnerhet under bistra vinterförhåll-

landen. Då måste blåmesar, kungsfåglar och alla de andra äta ordentligt för att klara den kommande kalla natten. Någon ledig dag i sjuksäng har de alltså inte råd med. I så fall dör de istället under den kommande natten.

Bland de vanligare sjukdomarna som fåglar drabbas av är salmonella, fågelinfluensa och något som kallas för gulknopp. Drabbas en fågel av dessa sjukdomar leder det till nästan hundra procentig dödlighet. Bäst att hålla sig frisk alltså.

Lättare skador som inte påverkar möjligheterna att hitta föda är kanske inte fullt lika farliga, men å andra sidan blir de då ofta lättare byten för rovdjur. Är skadan allvarlig slutar det så gott som alltid med att fågeln dör. Bäst att även hålla sig skadefri alltså.

Gråhäger drabbad av fågelinfluensa. Foto: Kenneth Bengtsson.

Parasitsjukdomen gulknopp har kraftigt reducerat grönfinkbeståndet. Foto: Brita Berbig.

Någon enstaka lyckligt lottad sjuk eller skadad fågel kan bli omhändertagen av grupper som hjälper fåglar och via den hjälpen klara sig. Men det handlar bara om ytterst få fåglar som får denna hjälp – de andra somnar nog in i tysthet.

Denna gräsand är svårt angripen av iglar. Foto: Kenneth Bengtsson.

De allra flesta fåglarna blir inte särskilt gamla – många dör redan under sina första veckor eller månader. Men om fågeln överlever sitt första år finns förutsättningar för ett längre liv. De har då skaffat sig erfarenhet och därmed rutiner som visat sig vara framgångsrika. Men det gäller alltså att hålla sig frisk och hel.

I texten som följer efter denna ges exempel på fåglar som blivit mycket gamla. En intressant fråga blir då: Har dessa fågelindivider aldrig varit sjuka eller skadade? Att leva i över 40 år utan att bli sjuk en enda gång verkar ju vara helt omöjligt för en människa. Det vi nog kan vara ganska säkra på är att de fåglar som når hög ålder aldrig har varit allvarligt sjuka eller allvarligt skadade.

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

Exempel på riktigt gamla fåglar

Nyligen utkom den europeiska ringmärkningsorganisationen Euring med en uppdaterad lista över de äldsta kända fåglarna i Europa. Det är en intressant lista med både fascinerande och tragiska bottnar. Många av de återfynd som bekräftar åldriga fåglar gäller nämligen fåglar som dödats av människor avsiktligt (bl.a. genom jakt) eller orsakats av mänskligt betingade faror – t.ex. trafik, fönster och katter. Se t.ex. den isländska lunnefågelns trista slut.

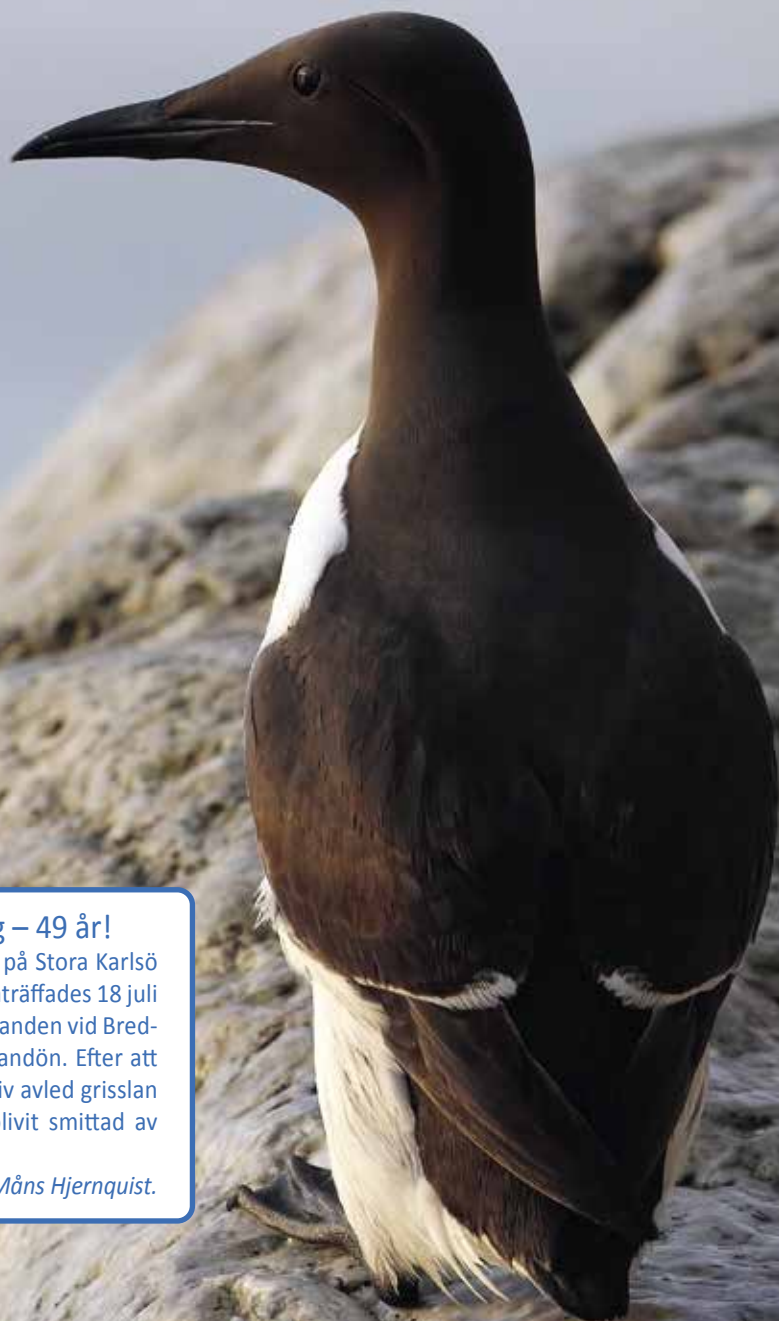
Men det finns också fall där fåglarna ifråga åtminstone kan ha misstänkts ha levt ett långt

liv och dött av ålderdom. Det finns också många fall där fågeln ifråga fångats och kontrollerats av främst andra ringmärkare och alltså fått leva vidare efter frisläppandet.

Alla arter som har passerat 40-årsgränsen har listats liksom alla tättingar blivit 20 år eller äldre. Komplet list: https://euring.org/files/documents/EURING_longevity_list_20230901.pdf.

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

Några åldersrekord för europeiska fåglar baserade på ringmärkningsåterfynd (Euring).			
Art	År, månader	Fyndomständigheter	Ringmärkt
<i>Icke tättingar</i>			
Mindre lira	51, 1	Kontrollerad	Storbritannien
Sillgrissla	49	Funnen död	Sverige
Strandskata	47, 1	Avläst	Nederländerna
Vigg	45, 3	Skjuten	Danmark
Lunnefågel	45	Togs i pole-net och avlivades	Island
Purpurhäger	44, 8	Avläst	Nederländerna
Stormfågel	43, 11	Avläst	Storbritannien
Vit stork	43, 1	Funnen död	Schweiz
Tordmule	43	Kontrollerad	Storbritannien
Bläsgås	42, 11	Skjuten för att skydda gröda	Nederländerna
Skedstork	41, 6	Skjuten för att skydda gröda	Nederländerna
Fiskmåås	41, 1	Avläst	Nederländerna
Knölsvan	40, 5	Funnen skjuten	Tyskland
Flamingo	40	Skjuten	Frankrike
<i>Tättingar</i>			
Råka	25, 5	Svag, dog	Sverige
Kaja	24, 3	Togs av katt	Tyskland
Stare	22, 11	Funnen död	Danmark
Nötkråka	22, 6	Kontrollerad	Finland
Korp	21, 1	Avläst	Norge
Skata	21, 8	Skjuten	Storbritannien
Dubbeltrast	21, 5	Skjuten	Schweiz
Bofink	21, 3	Skjuten	Litauen
Backsvala	21	Kontrollerad	Kanalöarna
Sädesärla	20, 10	Fönsterdödad	Nederländerna
Järnsparv	20, 10	Funnen död	Danmark
Koltrast	20, 10	Kontrollerad	Tyskland
Kråka	20, 10	Funnen död	Storbritannien
Rödvingetrast	20, 4	Funnen död	Belgien
Ladusvala	20, 2	Kontrollerad	Kanalöarna

Rekordnotering – 49 år!

En sillgrissla, ringmärkt på Stora Karlsö 1 juli 1974 som unge, påträffades 18 juli 2023, nyligen död på stranden vid Bred-sandsudde på Gotska Sandön. Efter att ha levt ett rekordlångt liv avled grisslan troligtvis efter att ha blivit smittad av fågelinfluensan.

Foto: Måns Hjernquist.

Emma Abel

Med små bitar mosaik i flera material skapar Emma Abel i brittiska Somerset verk som fångar karaktären av mestadels hotade djurarter.

En del av intäkterna kommer skyddet av vilda djur till godo.

Som konstnär arbetar jag med mosaik och vill med mina verk rikta uppmärksamhet mot hotade arter på utställningar, genom tävlingar och sociala media. För varje försäljning går ett bidrag till en organisation som arbetar både med populära djur och mindre kända arter. Exempel är den sibiriska tranan som hotas av habitatförlust och gyllensparven som fångas med nät och hamnar i det asiatiska köket.

Jag har ett starkt intresse för zoologi där studien av kroppsformer och rörelser är viktiga för utformningen av mina verk. Och jag beaktar djurets miljö. Exempel på arter som jag uppmärksammar är den vackra sirahocko *Pauxi koepckeae* som är allvarligt hotad av jakt och avskogning. Den finns i Peru och Amazonas och har en kroppslängd på nästan en meter. En annan är den nordliga eremitibisen som har drabbats av habitatförlust, jakt och krig. Men uppfödningssprogram, satellitövervakning och vägledning med ultralätta flygplan till övervintringsområden har hjälpt den att återupprätta sina migrationsrutter.

Efter min bakgrund i klassisk musik och ett mycket stressigt uppdrag i en orkester 1998 råkade jag upptäcka en kurs i arbete med mosaik, som kom att ändra mitt liv. Jag blev förtjust i kombinationen av mönster och struktur och började skapa – så föddes Abelmosaics. Jag inredde en liten ateljé i min källare och deltog i kurser med British Mosaic Masters där jag skapade mitt första djurporträtt, en noshörning. Jag besökte Bardomuseet i Tunis där det finns fantastiska mosaikverk med vilda djur, en stor inspiration. När jag bodde med familjen under tio år i Nya Zeeland inspirera-

des jag av den underbara floran och faunan. Sen blev det heltid med mosaik efter återkomsten till Storbritannien 2012. Sedan 2015 är jag koncentrerad på hotade arter och har så här långt skapat mer än 200 verk med detta fokus. Det har lett till donationer till mer än 20 organisationer

som arbetar med att rädda wildlife. Varje sålt verk genererar ett bidrag på 10 % till naturskyddet. Jag stödjer gärna mindre organisationer som arbetar nära lokalbefolkningen, som i Filippinerna och i Nya Zeeland, där man arbetar med att rädda maoristormsvalan. Denna lilla havsfågel återupptäcktes 2003 med en liten koloni på Little Barrier Island.

Mosaikmaterialet som jag arbetar med är marmor, skiffer, granit, keramik och glas. Ögonen är handgjorda av glas som jag själv smälter för att framhäva djurets personlighet. Att framställa karaktär, rörelser och ömtålighet från hårda material är min utmaning. Djurens alla hår och fjädrar är viktiga att framställa med exakthet, som bidrar till en tredimensionell effekt. Jag börjar med skisser och kommentarer i min arbetsbok.

En viktig framgång så här långt är deltagande i The Artists Award, ett initiativ från Explorers Against Extinction. Ett bidrag är kappgam som hotas av förgiftade kadaver, traditionell medicin och kraftledning. Denna årliga konståvling brukar ha 6 000 bidrag men jag är ensam om verk i mosaik.

Fågelkonstnären

Jag samarbetar med en plattform som heter Eden Greenspace för att ge bidrag till de mest effektiva organisationerna. De planterar tio träd för varje sålt verk. Allt detta ger en feel good-känsla.

För uppdrag eller frågor, välkomna att kontakta mig.

*(Översättning:
Arne Ohlsson)*

Emma Abel (född 1964)

eeabel@hotmail.com

abelmosaics.com

Instagram: [@abelmosaics](https://www.instagram.com/abelmosaics)

Facebook: [@designlisahultsandgren](https://www.facebook.com/designlisahultsandgren)

Emmas verk:

1. Siberian Crane (Sidan 58).
2. Sira Curassow (Sidan 59 överst).
3. Northern Bald Ibis (Sidan 59 nederst).
4. Hooded Vultures (Föregående uppslag).
5. New Zealand Storm Petrel (Ovan).
6. Taita apalis (Motstående sida).

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM VÅREN 2024

Alla SkOFs medlemmar är välkomna att delta i lokalklubbarnas programverksamhet.
Om inte annat anges gäller ordinarie samlingsplats.

Lokalklubbarnas program uppdateras löpande.
För aktuell information – besök respektive klubbs hemsida
eller evenemangskalendern på SkOFs hemsida.

Datum	Programpunkt	Arrangör
Mars		
9	Vomb-/Krankesjön. Samling Rastplatsen ST-macken i Gårdstånga kl. 07.30.	Gjuse
16	Flyttfåglar i Sandby. Samling kl. 08.00 på badparkeringen i Sandby.	SöSfK
17	Andfågelräkning nr 243. Samling vid Spindeln kl. 09.00.	GBF
17	Krankesjön. Samling kl. 07.00 på P-platsen vid Naturvetarvägen 2 i Lund.	LFK
19	Inomhusmöte med Fågelgruppen. Samling i Spindeln kl. 18.30.	GBF
24	Böringe mad. Samling kl. 09.00 P-platsen vid Själlandstorg, Malmö.	MO
24	Kåseberga. Samling ICA Hörby kl. 07.00.	Gjuse
25	Inomhusträff med NaturFOTOgruppen. Samling i Spindeln kl. 18.30.	GBF
April		
1	Måndagsexkursion med start i Ängelholm kl. 18.00.	KOF
2	Lokalskådning med samling kl. 18.00 på plats i Malmös närhet.	MO
7	Pulken m.m. Samling ICA Hörby kl. 06.30.	Gjuse
8	Måndagsexkursion med start i Helsingborg kl. 18.00.	KOF
9	Stararnas sovsträck vid Store mosse. Samling Linnéskolans P-plats kl. 17.30.	GBF
11	Helgexkursion till Västergötland. Föranmälan senast 10 mars.	LFK
15	Måndagsexkursion med start i Höganäs kl. 18.00.	KOF
20	Klingavälsåns utlopp, Vombs ångar och Krankesjön. Samling vid COOP i Sjöbo Väst kl. 08.00.	SöSfK
21	Abullahagen. Samling parkeringen Lundavägen, Eslöv kl. 06.30.	Gjuse
21	Nöbbelövs mosse vid Lund. Samling kl. 08.00.	MO
22	Måndagsexkursion med start i Ängelholm kl. 18.00.	KOF
24	Fågelgruppen Nybörjare. Samling "Slingra dig" kl. 18.00.	GBF
28	Löddesnäs och Salviken. Samling kl. 08.00 vid P-platsen vid Naturvetarvägen 2 i Lund.	LFK
29	Måndagsexkursion med start i Höganäs kl. 18.00.	KOF
Maj		
4	Vadare Bongska marken, Abbekås och Hörte hamn. Samling Abbekås hamn kl. 07.00.	SöSfK
5	Fågelskådningens dag och andfågelräkning. Samling Hovdala slotts P-plats kl. 07.00.	GBF
5	Fågelskådningens dag. Samling i Fredriksdal, Helsingborg kl. 09.00.	KOF
5	Fågelskådningens dag. Samling vid bryggan till Ribersborgs kallbadhus kl. 09.00.	MO
7	Lokalskådning med samling kl. 18.00 på plats i Malmös närhet.	MO
6	Måndagsexkursion med start i Helsingborg kl. 18.00.	KOF
9	Gökotta vid Vannaröds ängskrona. Samling Linnéskolans P-plats kl. 09.00.	GBF
11	Exkursion med övernattnig till Hallands Väderö.	KOF
11	Knösen. Samling rastplatsen ST-macken i Gårdstånga kl. 06.00.	Gjuse
13	Måndagsexkursion med start i Ängelholm kl. 18.00.	KOF
19	Vomb, Gröne damm. Samling kl. 08.00.	MO
19	Vattenriket. Samling kl. 06.00 vid p-plats Naturvetarvägen 2 i Lund.	LFK
20	Måndagsexkursion med start i Helsingborg kl. 18.00.	KOF
25	Herculesdammarna. Samling ICA Hörby kl. 06.00.	Gjuse
26	Falsterbo. Samling kl. 06.00 vid P-platsen vid Naturvetarvägen 2 i Lund.	LFK
27	Måndagsexkursion med start i Höganäs kl. 18.00.	KOF
Juni		
8	Bäckhalladalen. Samling P-platsen vid infarten från Gröstorps kl. 07.00.	SöSfK
8	Österlen. Samling ICA Hörby kl. 06.00.	Gjuse
9	Nattskärör.	
	Samling P-platsen vid bron över Vegeå mellan Utvälinge-Ängelholm kl. 21.00.	KOF
9	Skarhults ångar. Samling kl. 06.00 vid P-platsen vid Naturvetarvägen 2 i Lund.	LFK
14	Krankesjön. Samling kl. 18.00.	MO

LOKALKLUBBAR I SKÅNE

GÖINGEBYGDENS BIOLOGISKA FÖRENING (GBF) www.gbfnatur.se
Kontaktperson: Håkan Winqvist, 0725 79 48 66, familjen.winqvist@telia.com

KULLABYGDENS ORNITOLOGISKA FÖRENING (KOF) www.kof.nu
Samlingsplats: ICA Maxi, Ängelholm; City Gross, Höganäs; Olympiaskolan, Helsingborg.
Kontaktperson: Thomas Terne, 0705 67 19 80, info@kof.nu

LUNDABYGDENS FÅGELKLUBB (LFK) www.lundabygdensfagelklubb.se
Samlingsplats: Meddelas i programmet.
Kontaktperson: Lars G R Nilsson, 0706 96 51 80, larsgr53@gmail.com

MALMÖORNITOLOGERNA (MO) www.malmorn.se
Samlingsplats: P-platsen vid Själlandstorg (korsningen Roskilde-/Margaretavägen).
Kontaktperson: Sven-Erik Svensson, 0706 65 64 32, svenerik.svensson1949@gmail.com

NORDÖSTRA SKÅNES FÅGELKLUBB (NÖSFK) www.spoven.com
Samlingsplats: Parkeringen vid naturum i Kristianstad.
Kontaktperson: Evert Valfridsson, 0706 02 30 45, evertvalfridsson4@gmail.com

RINGSJÖBYGDENS FÅGELSKÅDARE (GJUSE) www.gjuse.se
Samlingsplats: Parkeringen vid ICA Kvantum i Hörby.
Kontaktperson: Lars-Olof Nilsson, 0723 93 74 14, lars-olof.nilsson1@comhem.se

SYDÖSTRA SKÅNES FÅGELKLUBB (SÖSFK)
Samlingsplats: Meddelas i programmet.
Kontaktperson: Bengt Celandier, 0709 29 95 88

GLADORNA – NÄTVERKET RAPPHÖNAN SKÅNE
Samlingsplats: Västra Stationstorget Lund (baksidan av tågstationen).
Kontaktpersoner: Monica Pedersen, 0735 50 61 47, m0nick@hotmail.com
Eva Engberg, 0708 25 66 50, seeveg@gmail.com

MEDLEMMARNA I SKOF KALLAS HÄRMED TILL ÅRSMÖTE SÖNDAGEN 10 MARS 2024

PLATS: Ekologihuset, Sölvegatan 37, Lund

SKÅNES ORNITOLOGISKA FÖRENING håller årsmöte söndagen 10 mars 2024.
Även i år kommer föreningen att ha ett medlemsmöte med olika föredrag
och möjlighet till mingel.

Medlemsmötet pågår från kl. 9.30 till 15.30.
Själva årsmötet äger rum kl. 13.30–14.30.

För mer information och dagordning – se **ANSER 2023:4 sidan 84**
För medlemsmötets program – se skof.se/evenemang/skofs-arsmote-sondag-10-mars

SKOFs KVÄLSEKURSIONER VÅREN 2024

I ÅR BLIR DET 134: E GÅNGEN som Peter Elfman leder kvällsexkursioner.

Datum: 6, 13, 20 och 27 maj.

Väder och vind avgör målet för exkursionerna.

Kikare och lämpliga kläder. Det kan bli kyligt framåt kvällen.

Samlingsplats kl 18: Parkeringen vid Sigma-huset (mitt emot Ekologihuset) i Lund.

Parkeringen nås från Ole Römers väg. I kurvan på gatan kör man in mellan A- och V-husen på LTH Campus-område och hittar sedan infarten till parkeringen på vänster sida strax före spårvagnsspåren.

Exkursionen är gratis, men kostnaden för bilkörning delas per bil.

Peter Elfman nås på telefon 0725 54 06 14.

Mindre flugsnappare. Foto: Mikael Arinder.

FÅGELTORNSKAMPEN! LÖRDAGEN 4 MAJ 2024

Vilket lag ser flest fåglar
i Skåne? I Sverige?

Och hur går det i landskamperna mot
Finland och Danmark?

Nu är det dags att samla ihop ett lag till *Fågel-tornskampen*! Evenemanget är en tävling mellan de svenska fågeltornen – i vid bemärkelse, det går också bra med en matning eller annan specifik observationsplats – samt en landskamp mellan Sverige, Finland och Danmark.

Förra året deltog bara ett enda lag från Skåne – Farhultsviken – nog kan vi bättre i år? Och inte ska vi väl låta Finland ståta med 290 deltagande torn mot bara 87 från Sverige? Nej, nu är det dags att samla krafterna i en enda tävling. Skåne borde ha alla möjligheter att placera sig bra! Och förstås kommer vi att rapportera om de skånska resultaten här i *Ansér*.

- Tävlingen startar kl. 05.00 och avslutas kl. 13.00.
- Varje lag ska innehålla minst 3 personer, max 8.
- Minst två i laget måste höra eller se arten för att den ska räknas. Det behöver inte ske samtidigt på samma fågelindivid, utan en lagmedlem som missat en art kan komplettera senare om arten dyker upp igen.
- För att kunna anmäla ditt lag behöver du registrera dig på artrally.birdlife.se.

Vill du läsa mer om förra årets tävling kan du göra det här:

artrally.birdlife.se/Event/fageltornskampen-2023.

DU GLÖMMER VÄL INTE HOLKINVENTERINGEN 2024?

SkOFs holkprojekt fortsätter
www.skof.se/holkprojektet

I vår är det dags för tredje årgången av holkinventeringen i Skåne. Syftet med projektet är att få en bättre uppfattning om vilka fåglar som häckar var och i vilka antal. Holkinventeringen är en enkel och rolig uppgift som passar alla som har en fågelholk hemma på sin tomt, på sin balkong eller terrass.

Du rapporterar enklast in dina observationer via formuläret på www.skof.se/holkprojektet.

Du kan också välja att skicka e-post med din rapport innehållande namn, adress, e-post, art för häckningen, information om omgivningen och annat som kan vara av intresse till

fredrik.andreasson@biol.lu.se

Svartvit flugsnappare. Foto: P-G Bentz.

Kustinventeringen i Skåne fortsätter 2024 – inventerare sökes!

Inventeringen av häckande sjöfåglar (i vid bemärkelse) längs Skånes kuster fortsätter under 2024. Detta är en upprepning av en hittills opublicerad inventering som genomfördes under åren 1980–1982. Den tidigare inventeringen tillsammans med den vi genomför just nu ger oss unika möjligheter till en detaljerad jämförelse av hur den häckande sjöfågelfaunan längs landskapets kuster har förändrats under de senaste 40 åren. Som framgår av kartan här intill har stora delar av kusten inventerats eller bokats in för inventering sedan starten 2022, men många kustavsnitt återstår att täcka. Vi söker därför dig som är intresserad av att vara med och inventera. Boka in ett av de lediga kustavsnitten (Figur 1) för egen del eller tillsammans med dina skådarvänner och förena nytta med nöje under kommande vår och försommar. Bidra till kartläggningen av den skånska fågelfaunan!

Vi gör i dagsläget bedömningen att inventeringen kommer att pågå i ytterligare två år,

d.v.s. både under 2024 och 2025. Vi planerar exempelvis att försöka oss på att täcka Hallands Väderö med omgivande skär under 2025, då vi inte bedömer att det är rimligt att klara av den krävande delen under innevarande år.

Inventeringen går i korthet ut på att under tre besök under perioden 15 april till skiftet maj/juni patrullera aktuell kuststräcka och bokföra de fåglar av utvalda arter (ej alla arter, i stort sjöfåglar i vid bemärkelse) som misstänks kunna häcka i området. En mer utförlig, men ändå enkel metodbeskrivning kommer, tillsammans med kartor över den aktuella sträckan, att skickas ut till dig som bokar ett kustavsnitt.

Anmäl intresse till
Kenneth Bengtsson
(kennethbengtsson53@gmail.com)
eller till

Martin Green (martin.green@biol.lu.se)

Figur 1. Kartan visar de olika kustavsnitten. De vitmarkerade är redan inventerade eller inbokade.

Vinterfåglar inpå knuten i Skåne 2024

Resultatet av *Vinterfåglar inpå knuten* i Skåne 2024 blev näst intill en kopia av förra årets räkning – ja, faktiskt även av hur det sett ut de senaste åren. Pilfinken är den talrikaste arten, följd av talgoxe, blåmes, koltrast och kaja. Det är endast bergfinken som vissa år lyckats ta sig in bland de fem vanligaste.

Ska vi hitta några större förändringar får vi titta lite längre ner i topplistan. På plats nr 8 återfinns domherren, och det är första gången sedan 2018 som denna populära fågel återfinns bland de tio talrikaste arterna på de skånska fågelmatningarna. Det går ganska bra för domherren i Sverige för närvarande, men kanske återspeglas även höstens inflöde österifrån i detta material.

En art som blivit påtagligt vanligare vid fågelmatningar i Skåne såväl som i landet i övrigt är steglitsen. När vi startade denna räkning 2006 rapporterades i genomsnitt 0,27 steglitsar från de skånska matningsplatserna. I reda tal var det totalt 438 individer på 1 509 matningar. I år låg genomsnittet på 0,79 per rapport – 1 211 individer på 1 537 matningar. Det innebär plats nr 15 i år jämfört med plats nr 25 år 2006.

Steglitsens historia på våra fågelmatningar är inte särskilt lång. Längre var vinterfynd av steglitsar förknippade med vinterståndare av tistlar, kardborrar och några andra växter. De första rapporterna om steglitsar på fågelmatningar kom runt 1990 från Mälardalen, men därefter har beteendet spridit sig och nu ses det steglitsar på matningar i en stor del av landet.

Steglitsen hör för övrigt till de arter som det går allra bäst för i Sverige för närvarande. Enligt Svensk fågeltaxerings standardrutiner, som inventeras under häckningstid, har vi uppemot 14 gånger så många steglitsar i landet nu som i slutet av 1990-talet.

Steglitsen är inte heller ensam om att i relativt sen tid ha upptäckt och börjat utnyttja ”de dukade borden”. Även stjärtmesen och i viss mån trädkrypare är numera gäster på många fågelmatningar i Skåne.

ANDERS WIRDHEIM
BIRDLIFE SVERIGE

Foto: P-G Bentz.

Nytt från SkOFs styrelse

SkOF har en hel del stora frågor att hantera under 2024 och en av de större är att tillsätta en ny kassör efter Karin Persson. Den frågan har en arbetsgrupp jobbat med under hösten och i skrivande stund (januari) finns två förslag att ta ställning till. Utöver kassörskapet har Karin också fungerat som intendent och de uppgifterna som ingår i den sysslan måste nu delegeras till övriga i styrelsen. Det arbetet pågår.

En annan fråga gäller framtiden för Falsterbo Fågelstation. De gyllene åren där massor av timmar har skötts ideellt är över och det betyder en mer ansträngd ekonomi. Därför undersöks nu möjligheterna för att driva stationen i en stiftelseform. Det arbetet pågår (se sid. 72).

SkOF ska likt andra föreningar ha en verksamhetsplan och en ny sådan för perioden 2024–2027 har arbetats fram under hösten. Det arbetet är alltså slutfört.

Under kommande årsmöte, söndagen 10 mars, klockan 13.30–14.30, kommer tre ledamöter att avtackas och valberedningen arbetar för tillfället med nya namnförslag. Årsmötet hålls alltså en söndag i år och utöver

själva mötet bjuds det på föredrag, fika och mingel, allt enligt ett sedan två år uppskattat koncept. Det erbjuds också lunch till självkostnadspris – se *Anser* 2023 nr 4. Vi hoppas på stor uppslutning även i år.

SkOF anslöts ju under 2023 till BirdLife Sveriges Kedjan, vilket innebar att avierna för medlemskapet i både SkOF och BirdLife skickades ut av BirdLife. Tyvärr uppstod en del problem för vissa medlemmar i samband med detta. Orsakerna till detta ska vara klarlagda och felen avhjälpade inför nästa års utskick.

SKOFs STYRELSE

GEORGIEN 19–29 september 2024

Batumi och Kaukasusbergen

Resan har fokus på det spektakulära rovfågelsträcket i Batumi.

Dessutom kommer Kaukasusbergen att besökas, där specialiteter som kaukasisk snöhöna, kaukasisk orre, bergrödstjärt och större rosenfink kan ses högt uppe i bergskedjan.

Reseledare: Björn Malmhagen

Pris: 28 000 kr

I priset ingår:

Flyg, transport under hela resan, del i dubbelrum på hotell.

All mat från middag första dagen till frukost sista dagen.

Program och anmälan:

<https://skof.se/fagelintresse/skof-res/> eller

Scanbird@scanbird.com

Teknisk arrangör och kontakt:

Scanbird ApS

Telefon (+45) 234 234 04

Hemsida: www.scanbird.com

Mail: scanbird@scanbird.com

Scanbird

Janne Dahlén

En hel del skådare är starkt knutna till en eller flera arter.

Richard Ottvall har intervjuat Janne Dahlén
som har svarthakad buskskvätta som en fokusart.

Vem är Janne Dahlén?

Jag bor i Tygelsjö söder om Malmö. Har två barn, fem och åtta år gamla, som båda hemskt gärna följer med ner till Falsterbo Fågelstation så fort de får chansen. De gillar både de tidiga morgnarna med den standardiserade ringmärkningen och den riktade ringmärkningen av hornugglor.

Jag jobbar med fågelrelaterade frågor som konsult på Ecogain och får göra en hel del fågelinventeringar genom jobbet över stora delar av Sverige.

I övrigt gillar jag att segla och sova i hängmatta i skogen. Tar även chansen att bygga en snögrotta så fort jag får möjligheten.

Foto: Pär Söderquist.

Hur började fågelintresset?

Jag har fått fågelintresset från min far. Jag såg som barn alltid fram emot sista veckan på sommarlovet och älgjakslovet, vecka 42. De veckorna åkte vi till Eggegrund och ringmärkte fåglar istället för att bada eller skjuta älg. Att få hålla fåglarna i handen blev min väg in till fågelskådandet.

Vilken typ av fågelskådning föredrar du?

Jag skådar framför allt på Falsterbohalvön och på Klagshamnsudden som båda ligger nära hemma. En tidig morgon på Nabben i slutet av maj eller början av juni är nog det jag tycker är mest spännande. Den tiden på året måste man skåda väldigt aktivt för antalet fåglar är oftast få, men raritetspotentialen hög. Det tilltalar mig.

Hur kom det sig att du började studera svarthakad buskskvätta?

Pär Söderquist och jag blev intresserade av arten 2013 när den så smått hade börjat häcka med viss regelbundenhet i Skåne med 1–3 par. Vi ville försöka följa den lilla populationen, eller de tillfälliga förekomsterna, genom ringmärkning med färgringar. Eftersom arten var så pass sparsamt förekommande med bara en eller ett par häckningar årligen trodde vi att vår tid skulle räcka till att ringmärka de flesta paren och deras ungar och på så sätt få ganska bra data på de kända häckningarna. Det gick bra första året 2014, men redan efter att par år hade antalet kända par ökat till fem och vi ringmärkte 14 fåglar.

Vilka resultat har ni fått fram?

Vi kunde konstatera att flera adulta fåglar återkom till samma häckningsplats där de häckat tidigare. Vi kunde även konstatera att ungfåglar födda i Skåne återkom till Skåne följande år. Vi kunde alltså konstatera att det finns ett bestånd i Skåne som, åtminstone delvis, var "självförsörjande".

Boungarna förses med färgringar för att så småningom kunna identifieras i fält. Foto: Pär Söderquist.

Vilken är din teori om varför svarthakad busk-skvätta slår sig ner som de gör?

Vad kan du säga om deras biotopval och var ska man leta efter häckande par i Skåne om man vill hitta nya lokaler?

Flera av de första häckningarna och många av häckningarna de första åren genomfördes i naturreservat. Jag tror dock att det delvis är en följd av att fler ornitologer besöker dessa lokaler och därför hittade arten där. Arten häckar även i mer triviala miljöer till exempel längs diken i åkerlandskapet eller på hyggen. Under 2023 hittades sju häckningar som en följd av fågelinventeringar i två olika områden där det planerades för att bygga solparker. Dessa platser låg i områden med jordbruksmark med lite lägre produktion, ett i mellersta Skåne och ett i nordöstra Skåne, ofta i anslutning till betesmarker och fuktiga områden. Det är nog i den typen av miljöer vi har flest okända par i Skåne och där det är lättast att hitta ett "eget" par, särskilt om man inte vill leta på hyggen.

Fortsätter projektet, och i så fall på vilket sätt och med vilken inriktning?

Redan ett par år efter att vårt projekt startade så var antalet häckningslokaler betydligt fler än när vi startade. Även antalet kända häckande par på befintliga lokaler blev fler. Delvis på grund av våra inventeringar. Till exempel vid Klostersågen kunde vi vid våra inventeringar hitta fyra par, men där rapporter i Artportalen bara indikerade ett eller två par. Totalt hittades i Skåne 18 par 2016. Den stora ökningen i kombination med att vi fick mindre tid till följd av att vi fick egna barn gjorde att vi inte längre hade tid att följa arten genom ringmärkning. Jag fortsatte dock att följa arten genom rapporter i Artportalen genom mitt arbete i rrk Skåne under ytterligare några år.

Förhoppningsvis blir det mer tid framöver att återuppta studierna av en spännande fågelföreelse i ett allt varmare klimat.

INTERVJUAD AV
RICHARD OTTVALL

Falsterbo Fågelstation som stiftelse?

Falsterbo Fågelstations exekutiva kommitté har tillsammans med stationschefen under senaste året utvärderat och undersökt olika alternativ till hur verksamheten ska kunna bedrivas långsiktigt hållbart. Som det ser ut nu är framtiden ovisst då den organisation som verksamheten vilat på i ett par decennier byggd på ett otroligt personligt engagemang och en passion där man gjort arbetet till en livsstil samt lyckats kombinera det med en väderobservationstjänst som numera är nerlagd.

Stationsverksamheten har efter hand både breddats och fördjupats, och därmed vuxit. Nuvarande ambitionsnivå är således inte långsiktigt hållbar jämfört med tillgängliga resurser. Hur detta ska hanteras är en nyckelfråga. Det förslag som vi tagit fasta på är att skapa en stiftelse som driver fågelstationen. Formellt är det ett stort omtag då en stiftelse är en helt egen juridisk person samt en idéstyrd organisation. SkOF skulle naturligtvis ha nyckelrollen i denna stiftelse som både stiftare och med representeranter i styrelsen. I praktiken skulle gästande besökare vid fyren, övernattande på stationen

eller besökare på vår webbsajt, märka väldigt liten skillnad. Poängen är att ändra formalia så att verksamheten kan förbli densamma över tid.

En omvandling till stiftelse ger per automatik inga större intäkter. I det korta perspektivet ökar istället vissa kostnader en aning.

Vi tror dock, och har fått indikationer på, att en lokalt förankrad stiftelse har bättre möjligheter att söka medel och att attrahera givare och donatorer. Fågelstationens exekutiva kommitté arbetar därför för närvarande tillsammans med SkOFs styrelse för att möjliggöra en sådan lösning.

På SkOFs årsmöte 10 mars kommer en kort presentation att göras och det finns då möjlighet att ställa frågor och lämna synpunkter.

*BJÖRN MALMHAGEN
FALSTERBO FÅGELSTATION*

*ARNE HEGEMANN
SKOFs STYRELSE*

Foto: P-G Benitz.

Insamlingen till stöd för Falsterbo Fågelstation fortsätter.
Fågelstationen har tilldelats 90-konto:
Pg 900301-3; Bg 900-3013
Betalmottagare: Skånes Ornitologiska Förening

SKOFs styrelse

Arne Hegemann, ordförande
Mikael Arinder, vice ordf.
Bengt Hansson, sekreterare
Hans Cronert, vice sekr.
Karin Persson, kassör
Kenneth Bengtsson
Eva Engberg
Helen von Holten
John Kvarnbäck
Rachel Muheim
Arne Ohlsson
Lars Sundlöf
Ola Svensson
Tomas Svensson
Nils Waldemarsson

Lund – 0729 96 58 03 – arne.hegemann.skof@gmail.com
Kävlinge – 0761 01 57 32 – mikael.arinder@telia.com
Sösådal – 0707 16 08 86 – bengt.hansson@biol.lu.se
Kristianstad – 0708 77 77 35 – hans.cronert@gmail.com
Falsterbo – 0703 97 15 33 – skofmail@gmail.com
Arlöv – 0702 66 14 66 – kennethbengtsson53@gmail.com
Lund – 0708 25 66 50 – seeveg@gmail.com
Höllviken – 0708 80 77 30 – helen@vonholten.se
Kivik – 0722 35 53 47 – jkvarn@gmail.com
Torna Hällestad – 0703 06 03 28 – rachel.muheim@gmail.com
Lund – 0702 17 92 90 – arneohlsson51@gmail.com
Trelleborg – 0733 28 28 38 – lars.sundlof@gmail.com
Bromölla – 0708 43 43 31 – olasvensson@live.se
Limhamn – 0706 53 36 69 – lasertomas@gmail.com
Bromölla – 0706 52 63 11 – nils.waldemarsson1948@gmail.com

SKOFs kommittéer (kontaktpersoner)

Anser-redaktionen: Kenneth Bengtsson – 0702 66 14 66 – kennethbengtsson53@gmail.com
Falsterbo Bird Show: Eva Engberg – 0708 25 66 50 – seeveg@gmail.com
Falsterbo Fågelstation – Verkställande kommitté: Björn Malmhagen – 0703 33 94 99 – malmhagen@gmail.com
Falsterbo Fågelstation – Forskningskommitté: Rachel Muheim – 0703 06 03 28 – rachel.muheim@gmail.com
Forsknings- & fågelskyddskommittén: Martin Green – 0708 13 49 75 – martin.green@biol.lu.se
PR-kommittén: Mikael Arinder – 0761 01 57 32 – mikael.arinder@telia.com
Programkommittén: Eva Engberg – 0708 25 66 50 – seeveg@gmail.com
Rapportkommittén: Tomas Svensson – 0706 53 36 69 – lasertomas@gmail.com
Skogskommittén: Per Muhr – 0723 24 21 33 – paemuhr@gmail.com
Storkprojektet: Petter Albinson – 0709 98 02 25 – info@storkprojektet.se

SKOFs hemsida

www.skof.se

Webmaster: Mikael Arinder – mikael.arinder@telia.com

Telefonnummer

Medlemsfrågor & adressändring: 0736 25 42 56
Fågelskydd Spillepeng: 0702 66 14 66

POSTTIDNING

B

ANSER

Falsterbo fyr, Fyrvägen 35

239 40 FALSTERBO

Vid adressändring – v.g. ange medlemsnumret som står på etiketten!

MIX

Pepper från
ansvarfulla källor

FSC® C074394